

ARH Diss. B - 26359

TARTU RIIKLIK ÜLIKOOL
NSVL ajaloo kateeder

T i i u U u s m a a

KESKAJA AJALOO RAUDVARA
TUNDMISEST

(Viljandi rajooni koolide materjalide alusel)

Diplomitöö

Juhendaja:

dotsent H. P a l a m e t s

TARTU 1974

"Kommunistiks võid saada ainult siis, kui rikastad oma mälu kõigi vaimsete varadega, mida inimkond on loonud."

V. I. Lenin

S I S S E J U H A T U S

Õpetamine on õpilaste pedagoogiliselt sihikindel varustamine teadmiste, oskuste ja vilumustega, mis tagavad hariduse ning kasvatuse nõutava taseme ja ideelise suunitluse.

Õppeprotsessis arenevad ja täiustuvad vastavalt vanusele õpilaste tajus, mõtlemine, kõne, mälu, emotsioonid ning tundmused, aga ka tahtelised omadused ja iseloom.

Õpilaste vaimsete võimete arendamine toimub õpetamise igal etapil - õppematerjali esmasel tajumisel, selle mõtestamisel ja arusaamisel, kinnistamisel ning kontrollimisel.

Sageli arvatakse, et õpilaste teadmiste kontrollil on ainult üks eesmärk - teha kindlaks, mil määral on õpilased omandanud programmis ettenähtud teadmised, oskused ja vilumused. Selline arvamus on paraku ühekülgne.

Kontroll on eriline etapp õpilaste teadmiste kujunemise protsessis. Kontroll esineb teadmiste, oskuste ja vilumuste omandamisel küllaltki määrava tegurina, mida ei saa taandada ainult kontrollifunktsioonile. Tegelikult täidab kontroll õppeprotsessis mitmesuguseid ülesandeid. Ta aitab õpilastel paremini mõtestada oma teadmisi, väljendada neid suuliselt või kirjalikult. Kui teadmisi pole suuliselt või kirjalikult väljendatud, pole nad ka kuigi püsivad. Järelikult aitab kontroll teadmisi süvendada ja kinnistada.

Kontrolli käigus pöörab õpetaja tähelepanu õpilaste vastuste õigsusele, nende täiuslikkusele. Kontroll arendab õpilaste mõtlemist, omades seega suurt kasvatuslikku tähtsust - aitab õpilaste tegevust paremini organiseerida ja tagab teadmiste süstemaatilise omandamise.

Õpilased teavad kindlalt eelkõige seda, mida õpetaja neilt küsitlemise käigus on kindlalt nõudnud. Teadmiste kontrollimine on tähtis ka õpetaja seisukohalt. Just õpilaste vastuste alusel saab õpetaja teha objektiivseid järeldusi oma töö tulemuste kohta. Kontrolli süstemaatilisus võimaldab õigeaegselt välja selgitada lüngad õpilaste teadmistes ja paneb õpilasi järjekindlalt tööle. Seejärel tuleb õpilaste teadmiste kontrollile pühendada suurt tähelepanu, tuleb mitmekesistada kontrollimise meetodeid ja arendada edasi küsitlemise viise.

Õpilaste teadmiste suuline kontroll on olnud ja on praegugi ajaloo õpetamisel peamine küsitlemise moodus. Suulise kontrolli käigus areneb hästi õpilaste väljendusoskus. Selle vormi suureks eeliseks on vahetu elav kontakt kontrollija ja vastaja vahel, vastusele järgnev eksemplarsete kohese parandamise võimalus ja vastuse kommenteerimine koos hindamisega ja hinde motiveerimisega. Ent suulisel kontrollil esineb ka puudujääke. Pedagoogikadoktor J. Perovski märgib, et suulise küsitluse korral on õpetajal väga raske saavutada küsimuste võrdset raskust. Suuline vastus kaob koos vastaja viimase sõnaga ja õpetaja peab võtma hindamise aluseks oma mälu säilitatava kujutluse vastusest; suuline küsitlus erutab enamikku õpilasi tugevamini kui kirjalik kontroll ¹.

Kuigi ajalugu peetakse jutustavaks aineks, ei saa alahinnata siin ka kirjalikku kontrolli. Seda järgmistel põhjustel:

1) Psühholoogid kinnitavad, et suulise kõne kultuurile avaldab suurt mõju kirjalik kõne. Tekstide ümberjutustamine, jutustuse plaani koostamine, peamiste mõtete esiletoomine jne. on mitte ainult kirjaliku, vaid ka suulise kõne arendamise tõhusad vahendid.

¹ Е. И. Перовский Проверка знаний учащихся в средней школе, М., 1960, стр. 126 - 128.

2) Tänapäeva nõukogude koolis rõhutatakse eriliselt õpilaste iseseisvuse ja initsiatiivi arendamise vajadust. Teadmiste kirjalik kontrollimine aitabki kaasa selle ülesande täitmisele. On mitmeid iseseisva mõtlemise arendamise võtteid, mida saab kontrollida ainult kirjalikult, näiteks laiendatud plaani, tabeli, skeemi, diagrammi, kontuurkaardi täitmine jne.

3) Teadmiste kirjalik kontroll osutub parimaks ja seejuures ainukeseks vahendiks kogu klassi teadmiste kontrollimisel tervikuna ¹.

Kirjalik kontroll on ajaliselt väga ökonoomne võimaldades saada ülevaadet kogu klassi teadmistest ja tagada objektiivsema hindamise. Ent kirjalikul kontrollil on ka mitmeid ebakohti: puudub vahetu elav kontakt kontrollija ja kontrollitava vahel, mistõttu ei ole võimalik esitada koheselt täiendavaid küsimusi, et jõuda selgusele õpilaste teadmiste sügavuses ja selles, kas vead olid tingitud tähelepanematusesest või hoopis lünkadest teadmises.

Üheks õpilaste teadmiste ja oskuste hindamise võtteks on testid. S. I. Voskertsjani arvates on heal koolitustil järgmised omadused:

1) Test on õpilaste teadmiste kontrollimise efektiivne vahend, treenimise ja enesekontrolli moodus.

2) Teadmiste kontrollimine testide abil on hoopis objektiivsem, s.t. erinevate küsitulejate hinded ühtivad ega sõltu nende isiklikest arvamustest.

3) Hea test on usaldusväärne moodsus, s.t. ta möödab täpselt.

4) Testi saab läbi viia lühikese aja jooksul, s.t. test aitab säästa õppeaega ² - need on ainetestide eelised.

¹ P. Kees, Õpilaste teadmiste kontrollimisest 8-klas- silise kooli ajalootundides, Tallinn 1965, lk. 38.

² С.И. Воскертсян, Об использовании метода тестов при учёте успеваемости школьников. - "Советская педагогика", 1963, №10.

Ainetest peab kuuluma ühe küsitlemise vormina õppeprotsessi. Seda ka sellepärast, et testidega kontrollimine on õpilaste tunnetustegevuse aktiveerimise üks tõhusatest abinõudest ¹. Ent teadmiste kontrollimisel ei tohi langeda šablooni, kasutades pidevalt üht vormi või moodust. Kontrollimise viise tuleb valida vastavalt klassi ja õpilaste omapärale, mitmekesistada kontrollimise meetodeid ja töötada loovalt uute meetodite ja võtete väljatöötamisel.

Õpilaste teadmised on kindlamad, kui neid süstemaatilisel kontrollil ja rõhutada aine põhipunkte. Õpetajal tuleb paratamatult teha ulatuslikust ajaloolisest materjalist teatav valik, et õpilaste teadvuses kinnistuksid just need teadmised, millede tundmine on hädavajalik edaspidises õppetöös. Selleks, et oleks olemas konkreetsete teadmiste kindel miinimum, on püütud koostada nn. raudvara. Ajaloos valmis esimesena ENSV ajaloo raudvara, mis avaldati ajakirjas "Nõukogude Kool" nr. 11, 1968.a.² Nüüd on raudvara koostatud kogu ajalookursuse ulatuses ja ilmunud metoodilise brošüürina ³.

Ajaloo raudvara on määritletud järgmiselt: ajalooliste teadmiste raudvara kujutab endast kõige tähtsamate ajalooliste seaduspärasuste, faktide ja hinnangute miinimumi, mida iga õpilane peab kindlalt teadma antud klassi (aga võimalikult ka kooli) lõpetamisel. Raudvara tundmine võimaldab õigesti orienteeruda ajaloolise materjali suures

¹ P. Kees, Ainetestide osa õpilaste teadmiste kontrollimisel. - "Nõukogude Kool", 1969, nr. 5.

² H. Palamets, Eesti NSV ajaloo raudvarast. - "Nõukogude Kool", 1968, nr. 11.

³ Metoodiline abimaterjal ajaloo õpetamiseks V-XI klassile, Tallinn 1974.

hulgas, aitab teatmikteoste ja kirjanduse abil kiiresti vajalikku detailsemat informatsiooni hankida ning kaas-aegse ühiskondlik-poliitilise elu paremat mõistmist suu-nata ¹.

Ajaloo programm fikseerib õppeaine sisu, süsteemi ja ulatuse üldkujul. Raudvara aga konkretiseerib prog-rammi, tõstab esile kõige tähtsamad ja tarvilikumad sea-duspärasused, mõisted, faktid ja isikud. Uue aine esita-misel või vana kordamisel esineb õpetajal võimalus juh-tida õpilaste tähelepanu kõige olulisemale ja tähtsama-le, mis peab õpilase mälus püsima pikemat aega ja mille-ga ta peab oskama opereerida erinevates olukordades, os-kama teha õigeid järeldusi.

V.I. Lenin oma kõnes "Noorsooühingute ülesanded" püstitas küsimuse: "Mida meil tuleb üldiste teadmiste summast välja valida selleks, et tundma õppida kommunis-mi?" et "kommunism ei oleks teil midagi niisugust, mis on pähe õpitud, vaid oleks see, mis te ise olete läbi mõelnud, oleks need järeldused, mis on paratamatud nüü-disaegse hariduse seisukohalt." ² Järelikult peab raud-vara hõlmama piisavalt neid põhiteadmisi, mis kindlalt omandatuna aitavad terviklike teaduslike ideede omanda-mist, kinnitavad neid ideid ning aitavad õpilastel ku-jundada teaduslikku materialistlikku maailmavaadet.

Üldharidusliku kooli ajaloo programmid on koostatud järjepidevalt vastavalt ühiskondlike formatsioonide va-heldumisele. Nii on feodaalühiskonda käsitlev keskaeg otseseks jätkuks orjanduslikku ühiskonda tutvustanud va-naajale, baseerudes osalt nendele teadmistele, mida õpi-lane on omandanud V klassis. Nii läheb see klass klas-silt edasi. Õpilased omandavad arvukalt uusi mõisteid,

¹ H. Palamets, Eesti NSV ajaloo raudvarast. - "Nõukogu-de Kool", 1968, nr. 11

² V.I. Lenin, Teosed, 31 kd., lk. 253 ja 257, Tallinn 1955.

milledest osa (nn. sotsioloogilised mõisted) kujunevad mitme õppeaasta vältel õpitud materjali üldistamise tulemusena. "Omandades ... üha uusi teadmisi, kasvab pidevalt ajalooliste põhimõistetele omaste tunnuste hulk, mille tulemusena õpilase teadvuses tekivad omamoodi tunnuste ahelad." ¹

VI klassis õpitav ajalookursus hõlmab keskaega, s.t. feodaalset formatsiooni tervikuna, VII klassis konkreitseeritakse seda Nõukogude Liidu ja ENSV ajaloo feodalis- miperioodi osas. Feodaalkorra tundmise põhi tuleb aga panna just VI klassis. Selle perioodi õpetamisel esineb aga mitmeid objektiivseid raskusi:

1) feodalism on vägagi keerukas ja vastuoluline periood, mille sügavamaks mõistmiseks on vaja juba arenenud loogilist mõtlemist, seda eelkõige sotsiaalsete suhete lahtimõtestamisel, mis 12-13 aastasele lapsele on küllaltki keeruline;

2) õpitakse ajaliselt kauget perioodi, õpilastele võõrast olustikku, mida nad kujutavad paratamatult ette läbi neile tuntud kaasaja prisma. (Näiteks kantakse üle pärisorjuslikku mõisa rahalis-palgalised suhted);

3) VI klassi kursuse osas käib ajaloo õpetamine veel geograafia õpetamisest ees. Ajaloolised sündmused toimuvad õpilastele ka geograafiliselt peaaegu võõras või vähetuntud keskkonnas.

Neile raskustele lisanduvad õpilaste ealised iseärasused. Lapsed on jõudnud murdeikka, mis toob endaga kaasa palju keerulist ja vastuolulist. Sel perioodil areneb intensiivselt sõnalis-loogiline mälu, teisele kohale jääb mehhaaniline mälu, sellega seoses muutuvad ka õppemeetodid,

¹ H. Palamets, Ajalooliste mõistete kujundamise metoodikast, Tartu 1966, lk. 57.

hakatakse kasutama üha eham mõtestatud omandamise võt- teid - üldistusi, esitatakse õpitut oma sõnadega ¹. Sellised muudatused ei toimu iseendast, vaid mitmeaas- tase töö tulemusena. Eriti suur osa on siin ära teha õpetajatel, kelle ülesandeks on õpetada lapsi mõtlema, võrdlema, õigeid järeldusi tegema.

Ajalugu õpetades tuleb huvi äratada mineviku vastu. VI klassis õpilased peavad õppima neile uut ühiskondlik- ku formatsioonile sellele omase keerukate tekke, arengu ja languse staadiumidega. See kõik raskendab õpetamist ja õpilastel uue materjali omandamist. Õpetajail tuleb neid raskusi ületades õpetada lapsi tegema õigeid järeldusi, et tekiks side eelnevalt õpitud ürg - ja orjandusliku korruga, et õpilased näeksid ajaloo arengus ilmnevaid seaduspärasusi, tajusid ajalugu mitte kui sündmuste kuh- jumist, vaid kui objektiivsetele seaduspärasustele allu- vat progressi inimühiskonna elus.

Käesoleva diplomitöö eesmärgiks on jõuda selgusele kui palju on õpilased kindlalt omandanud VI klassis õpi- tud põhilisest programmilisest materjalist. Selleks vii- di läbi jõudlustestid Viljandi rajooni mõnedes koolides. VI ja VII klasside õpilastele. Test toimus 1972./73.õ.a. ja 1973/74.õ.a. sügisel VII klassides ning 1974.a. ke- vadel VI klassides. Kokku kirjutas töö 676 õpilast. Kuna töö toimus nii VI kui ka VII klassis, kusjuures testi küsimustik oli väga väikeste muudatustega, avanes võima- lus võrrelda õpilaste teadmisi mõlemas klassis ja välja selgitada kui palju ja milliseid teadmisi olid õpilased omandanud püsivalt ning kui palju ja mida olid unustanud. VI klassi õpilastele teatati töö teostamisest ette üks

¹ Psühholoogia, Õpik pedagoogilistele instituutidele, Tallinn 1968, lk. 161.

nädal, et nad saaksid korrata raudvara, mille alusel töö oli koostatud. Kuna kontrolltöö hõlmas terve õppeaasta jooksul õpitud materjali, siis võis seda lugeda kokkuvõtlikuks aastalõpu tööks, mille tulemused peaksid kokku langema enam-vähem õpilaste IV veerandi hinnetega. VII klassides toimus kontrolltöö ilma eelneva kordamiseta. Õpilased said tugineda ainult mälule ja mõtlemisoskusele. Õpilaste teadmiste püsivust näitavadki just VII klasside tööde tulemused, kuna kursuse õppimise ja kontrolli vahel oli ligi kuus kuud. Seepärast võime neid teadmisi, mis õpilastel olid, lugeda püsivalt omandatud teadmisteks, osaks sellest vundamendist, millele ehitatakse õpilaste ühiskondlik-poliitilised veendumused.

Kool peab andma eelkõige püsivaid teadmisi. Iga-päevases koolitöös aga varjavad jooksivad hinded sageli püsivate teadmiste puudumist. Nii tekibki vastuolu heade hinnete ja nigelate teadmiste vahel ajaloo, mida ka vabariiklikud kontrolltööd on korduvalt näidanud¹. Seepärast tuleks rohkem huvi tunda just õpilaste püsivate teadmiste vastu ja õppeaasta alguses läbi viia kordavad kontrolltööd varemõpitu kohta. Nii saaksime ülevaate õpilaste eelteadmistest, mis aitavad eelseisva õppeaasta jooksul õpitavat materjali paremini omandada. Samuti saaks ajaloo õpetaja ülevaate õpilaste teadmiste lünkadest ja nõrkadest kohtadest, mida tuleks tingimata korrata. Seda oleks vaja teha eriti ajaloo, kus erinevate klasside kursused kipuvad jääma isoleerituks. Tagasipöördumine eelmises klassis õpitu juurde nõuab küll ajakulu, kuid püsivate teadmiste omandamise aspektist tasuks see end igati ära, sest on ju ajaloo õpetamise eesmärk mitte

¹ Ajaloo kontrolltööde tulemustest 1969/70. õppeaastal, Tallinn 1970.

niivõrd programmi- ja õpikumaterjali läbivõtmine, kui selle tulemusena õpilaste ajalooalase mõtlemise arendamine ning teadmiste rikastamine kindlalt omandatud olulise õppematerjaliga ¹.

Parema ülevaate saamiseks on kontrolltööde analüüsi juurde lisatud ülevaatlikud tabelid. Tabelites ja töös kasutatud lühendid tähendavad järgmist:

III 8-kl. Kool - Viljandi III 8-klassiline Kool

IV 8-kl. Kool - Viljandi IV 8-klassiline Kool

V Keskkool - Viljandi V Keskkool

Koolides, kus töö toimus, õpetab ajalugu 8 õpetajat, neist kuus kõrgema haridusega ja kaks õpetajat lõpetamata kõrgema haridusega. Seitse õpetajat on töötanud pikemat aega antud koolides, nende pedagoogiline staaž ulatub 8 aastast kuni 23 aastani. Ainult ühel kõrgema haridusega õpetajal on pedagoogiline staaž 4 aastat.

Vestlusest õpetajatega selgus, et kõik nad olid teadlikud ajaloo raudvara olemasolust ja ka kasutasid seda õpetamisel. Õpilastel on töövihikutes (kaustikutes) eraldatud osa raudvara jaoks. Seda osa täidetakse jooksva töö ajal otse klassis õpetaja juhendamisel. Kalmetu 8-kl. Koolis on võetud raudvara jaoks eraldi kaustik, kuhu kirjutatakse põhilised mõisted - daatumid - isikud jne. alates V klassist kuni VIII klassini.

Üheski koolis, kus töö teostati, polnud ajaloo kabinetti. Ajalookaartidega olid koolid piisavalt varustatud. Küll soovisid õpetajad, et oleks enam diapositiive, mida on tunnis hea kasutada illustreeriva materjalina. Kõigil õpetajail oli üks tehnilist laadi mure - testide ja kontroll-lehtede paljundamine. Maakoolides, kus kirjutusmasin puudub, peavad õpetajad seda tegema käsitööna - läbi kopeeri, mis nõuab palju aega.

1

H. Palamets, Ajaloo algkursuse õpetamise efektiivsusest. - "Nõukogude Kool" 1971, nr.11.

Töö kirjutamisel tutvuti erialase kirjandusega ja perioodikas ilmunud vastavate artiklitega. Allikmaterjalidena kasutati kontrolltöö (testi) koostamisel programm-dokumenti "Kaheksaklassilise kooli ja keskkooli programmid 1972/73. õppeaastaks. Ajalugu", J.V. Agibalova, G.M. Donskoi õpikut VI klassile "Keskaeg" ja ENSV Haridusministeeriumi poolt välja antud "Metoodiline abimaterjal ajaloo õpetamiseks V-XI klassis".

VI klassi õpik on illustratiivne ja lastepärane. Olulisema väljatoomiseks on kasutatud trükitehnilisi võtteid - kursiivi, sõrendatud või paksu trükki, mis aitavad õpilaste tähelepanu juhtida olulisemale ja tähtsamale.

VI klassi ajaloo õpikut peetakse üheks paremaks ajaloo õpikuks ja on võitnud üleliidulise tunnustuse.

Tööde analüüsimisel kasutati abimaterjalina põhiliselt kaht liiki kirjandust - metoodilist ja psühholoogilist.

M.Н. Шардаков, *Очерки психологии школьника* - selles raamatus käsitletakse põhjalikult õpilasu mälu, mõtlemise, kõne ja tähelepanu arengut. Raamatus toodud hulgalised näited põhinevad teaduslikel uuringutel ja eksperimentidel. Samas on toodud ka metoodilisi nõuandeid õppetöö efektiivsuse tõstmiseks.

E.V. Agibalova ja G.M. Donskoi raamat "Keskaeg ajaloo õpetamise metoodika" on mõeldud VI kl. ajaloo õpetajaile. Autorid, olles ka keskaja õpiku autoriteks, on andnud suurepäraseid näpunäiteid ühiskondlik-poliitilise, majandusliku ja kultuurilise elu-olustiku mõistete õpetamisest ja nende kinnistamisest.

Ajalooliste mõistete analüüsimisel kasutati H. Palametsa raamatut "Ajaloaliste mõistete kujundamise metoodikast". Viimati nimetatud raamatus antakse ülevaade ajalooliste mõistete tähtsusest ja mõistete kujunemisest õpilaste teadvuses.

¹ E.V. Агибалова, Г.М. Донской, *Методика преподавания истории средних веков*, М. 1966.

I p e a t ü k k

Ö P I L A S T E T E A D M I S T E M Ö Ö T M I S E S T

1972/73. ja 1973/74. õppeaasta II veerandi alguses korraldati Viljandi rajooni mõnes koolis kontrolltöö, et jõuda selgusele, kuidas õpilased olid omandanud ajaloo raudvara. Osa võttis 1972/73. õppeaastal neli kooli - 2 maa - ja 2 linnakooli. Järgmisel aastal 5 kooli. Eesmärgiks oli kontrollida VI klassi keskaja ajaloo raudvara tundmise püsivust VII klassis. Töö viidi läbi mõlemal aastal 10.-25. novembrini järgmistes koolides ja klassides:

1972/73. õppeaastal

1. Kalmetu 8-kl. Kool VII kl.
2. Kolga-Jaani 8-kl. Kool VII kl.
3. Viljandi III 8-kl. Kool VII^a, VII^b kl.
4. Viljandi IV 8-kl. Kool VII^a, VII^b kl.

1973/74. õppeaastal

1. Kalmetu 8-kl. Kool VII kl.
2. Holstre 8-kl. Kool VII kl.
3. Viljandi III 8-kl. Kool VII^a, VII^b kl.
4. Viljandi IV 8-kl. Kool VII^b kl.
5. Viljandi V Keskkool VII^b, VII^c, VII^d kl.

1973/74. õppeaasta kevadel 10.-17. aprillini toimus sama töö VI klassides. Sedapuhku olid küsimustes mõned muudatused, sest õpilased polnud jõudnud veel kogu

kursust läbi töötada, kontrolltööd aga hilisemale ajale jätta ei saadud. Töö toimus järgmistes koolides ja klassides:

1. Kalmetu 8-kl. Kool VI kl.
2. Viljandi III 8-kl. Kool VI^a, VI^b kl.
3. Viljandi IV 8-kl. Kool VI^a, VI^b kl.
4. Viljandi V Keskkool VI^a, VI^b, VI^c kl.

Töö oli koostatud testi vormis, mille liikidest kasutatud lünk- ja paigutustesti. Töö jagunes 7 küsimuseks, mis sisaldasid mõistete analüüsi, põhjuste-tagajärgede ja seoste väljatoomist, daatumite-sündmuste ja ajalooliste isikute või koha seostamist ning üks silmaringi küsimus.

Hinnati punktisüsteemi alusel. Maksimum punktide arv 24. Hindamisnormid olid järgmised:

21-24 p.	-	"5"
17-20 p.	-	"4"
12-16 p.	-	"3"
7-11 p.	-	"2"
1- 6 p.	-	"1"

Kontrolltöö küsimustikule vastas 421 seitsmenda klassi õpilast, neist positiivsele hindele 221 ehk 52,5% (1972/73.õ.a. 73 õpilast e. 44,2% ja 1973/74.õ.a. - 148 õpilast e. 57,8%), mitterahuldavale aga 200 õpilast ehk 47,5%. Hinnete järgi kujunes pilt järgmiseks: 1972/73.õ.a. - "5" - ei olnud, "4" - 23, "3" - 50, "2" - 60, "1" - 32 (protsentides väljendub see alljärgnevalt: "5" - 0%, "4" - 13,9%, "3" - 30,3%, "2" - 36,4%, "1" - 19,4%).

1973/74.õ.a. "5" - 8 õpilast e. 3,1%, "4" - 49 õpilast e. 19,2%, "3" - 91 õpilast e. 35,5%, "2" - 89 õpilast ehk 34,7%, "1" - 19 õpilast e. 7,5%.

VI klasside õpilasi oli 255, kes vastasid küsimustikule. Positiivsele hindele kirjutas 241 õpilast s.o.

94,5 %. Hinded kujunesid järgmisteks: "5" - 75 õpilast s.o. 29,6%, "4" - 102 õpilast s.o. 40%, "3" - 64 õpilast s.o. 24,8%, "2" - 14 õpilast s.o. 5,6% ja "1" - .

Tööd koostades arvestati, et kummaski variandis leiduks niihästi lihtsamaid kui ka rohkem mõtlemist nõudvaid küsimusi. Järgnevatest andmetest näeme, et raskusastmelt oli osutunud VI klasside õpilaste vastuste põhjal enam-vähem võrdseks, kuid VII klasside õpilastele osutus A-variant mõnevõrra raskemaks. Õpilased olid unustanud keskaja kestvuse ja perioodid, samal ajal B-variandis nõutud ühiskondlikke formatsioone teati. Tabelites nr. 1 ja 2 on toodud keskmine punktide arv küsimuste lõikes. Kui silmas pidada tabelit ja küsimusi ning nende analüüsi, ilmneb, missugused küsimused osutusid õpilastele raskemateks ja millega tuldi kergemini toime.

Tabelites nr. 3, 4 ja 5 on järjestatud koolid aastate lõikes kontrolltöö edukuse alusel. VII klasside tööde puhul on antud tabelites nr. 6 ja 7 kontrolltööde keskmise hinde ja VI klassi keskmiste aastahinnete võrdlus. Koolid on reastatud aastahinnete paremuse alusel.

Konkreetsema ülevaate sellest, kuidas vastasid VI klasside õpilased kontrolltöö üksikutele küsimustele annavad tabelid nr. 8 ja 9. Võrdlusena on toodud ka VII klasside õpilaste vastuste näitajad. Neis tabeleis on esitatud õpilaste arv, võimalik punktide arv üksikute küsimuste lõikes ja õigete vastuste protsent. Neid tabeleid on kasutatud ka kontrolltööde vigade analüüsi alusena.

Keskmine punktide arv üksikute küsimuste lõikes.

A-variant.

Tabel nr. 1

Küsimus	Võimalike punkti- de arv	1972/73	1973/74	1974.1Vv
		vii kl.	vii kl.	vii kl.
Keskaja periodiseering	5	2,1	1,6	4,3
Linnade teke	3	0,7	0,88	1,8
Taluõogade koormised	2	0,8	0,9	1,5
T sentraliseeritud riikide teke	4	0,4	0,86	2,1
Mõisted	3	1,4	1,1	2,5
Daatum-isik-sündmus	5	3,6	3,6	4,6
Kokku	22	9	8,94	16,8

Tabelist puudub punkt 5 (kirjanikud, seisustekogud) kuna ei ole võrreldavad.

Keskmine punktide arv üksikute küsimuste lõikes.

B-variant.

Tabel nr. 2

Küsimus	Võimalik punktide arv	1972/73.	1973/4.	1974.1Vv.
		VII kl.	VII kl.	VI kl.
		Saadi keskmiselt punkte	Saadi keskmiselt punkte	Saadi keskmiselt punkte
Ühiskondlikud korrad	5	4,5	4,2	4,7
Feodaalne killustatus	4	1,5	1,1	2,2
Talupoegade koormised	2	1,1	1,6	1,8
Talurahva ülestõusud	3	1,0	1,9	2,0
Ehitustiilid	2	1,2	1,0	1,7
Mõisted	3	1,9	1,8	2,5
Daatum-isik-sündmus	5	2,5	2,4	4,2
Kokku	24	13,7	14	19,1

Koolide järjestus kontrolltööde tulemuste põhjal. 1972/73. õ.a.

Tabel nr. 3

Jrk. nr.	Kool	Tööde arv			Keskmise punktide arv (võimalik- 24)	% võimali- kust punkti- de arvust	Edukus
		A- rühm	B- rühm	Kokku			
1.	111 8-kl. Kool VII ^a kl.	16	12	28	12,15	50,66	54,6%
2.	Kolga-Jaani 8-kl. Kool VII kl.	9	9	18	11,88	49,50	53,2%
3.	1V 8-kl. Kool VII ^a kl.	16	13	29	11,79	49,12	53,0%
4.	111 8-kl. Kool VII ^b kl.	17	13	30	11,65	48,54	48,4%
5.	Kalmetu 8-kl. Kool VII kl.	16	15	31	10,82	45,08	46,6%
6.	1V 8-kl. Kool VII kl.	14	15	29	10,12	42,12	39,4%

Koolide järjestus kontrolltööde tulemuste põhjal - 1973/74.õ.a.

Tabel nr. 4

Jrk. nr.	Kool	Tööde arv			Keskmise punktide arv (võima- lik-24)	%võimali- kust punkti- de arvust	Edukus
		A- rühm	B- rühm	Kokku			
1.	IV 8-kl. Kool VII ^b kl.	20	19	39	14,87	61,12	75%
2.	Kalmetu 8-kl. Kool VII kl.	15	12	27	14,0	58,33	66%
3.	III 8-kl. Kool VII ^b kl.	14	15	29	13,2	54,25	57%
4.	Holstre 8-kl. Kool VIIkl.	4	15	19	12,5	52,08	51,2%
5.	V Keskkool VII ^b kl.	17	17	34	11,26	46,91	50%
6.	V Keskkool VII ^d kl.	17	18	35	10,99	45,79	49%
7.	III 8-kl. Kool VII ^a -kl.	19	17	36	10,89	45,37	48,8%
8.	V Keskkool VII ^c kl.	19	18	37	10,47	44,25	47%

Koolide järjestus kontrolltööde hinnetea alusel 1974.a. IV veerandil VI klassides.

Tabel nr.5

Jrk. nr.	Kool	Klass	Õpilaste arv	"5"	"4"	"3"	"2"	"1"	Edukus
1.	IV 8-kl. Kool	VI ^a	38	21	14	2	1	-	88,8%
2.	V Keskkool	VI ^a	26	13	7	4	2	-	83,8%
3.	III 8-kl. Kool	VI ^a	34	12	13	9	-	-	81,6%
4.	V Keskkool	VI ^c	29	12	9	8	-	-	82,6%
5.	IV 8-kl. Kool	VI ^b	38	9	15	12	2	-	76,2%
6.	V Keskkool	VI ^b	37	6	17	9	5	-	72,8%
7.	III 8-kl. Kool	VI ^b	33	2	16	12	3	-	72%
8.	Kalmetu 8-kl. Kool	VI	20	-	11	8	1	-	70%

Aastahinnete ja kontrolltööde hinnete võrdlus 1972/73. õ.a.

Tabel nr.6

Jrk. nr.	Kool	H I N D E D												Keskmine aasta hinne	Kesk- kontrolltöö hinne	Märkusi
		Õpilasi	"5"		"4"		"3"		"2"		"1"					
		Vkl. V11kl.	A.	Kt.	A.	Kt.	A.	Kt.	A.	Kt.	A.	Kt.				
1.	III 8-kl. Kool V11 ^a	31 28	10	-	12	6	9	10	-	8	-	4	4,03	2,73		
2.	IV 8-kl. Kool V11 ^a	33 29	6	-	18	3	9	15	-	9	-	2	3,9	2,65		
3.	Kolga-Jaani 8-kl. Kool V11	18	4	-	7	4	7	5	-	8	-	1	3,83	2,66		
4.	Kalmetu 8-kl. Kool V11	31	4	-	14	5	13	9	-	8	-	9	3,7	2,33		
5.	IV 8-kl. Kool V11 ^d	33 29	5	-	11	3	16	5	1	10	-	11	3,54	1,97		
6.	III 8-kl. Kool V11 ^b	32 30	2	-	9	4	21	6	-	17	-	3	3,4	2,42		

Lühendite tähendus: A-aasta hinded, Kt.-kontrolltööde hinded.

Aastahinnete ja kontrolltööde hinnete võrdlus 1972/73. õ.a.

Tbel nr. 7

Jrk. nr.	Kool	Õpilasi	"5"		"4"		"3"		"2"		"1"		Keskmine aastahinne	Keskmine kontrolltööhinne	Märkusi
		V1 kl. V11 kl.	A.	Kt.	A.	Kt.	A.	Kt.	A.	Kt.	A.	Kt.			
1.	V Keskkool V11 ^b	34	13	-	8	5	13	12	-	13	-	4	4,0	2,50	
2.	V Keskkool V11 ^d	35	8	-	18	3	9	12	-	19	-	1	3,97	2,45	
3.	IV 8-kl. Kool V11 ^b	40 39	14	4	10	14	16	16	-	5	-	-	3,95	3,75	
4.	V Keskkool V11 ^c	38	9	-	15	3	13	12	1	18	-	4	3,84	2,35	
5.	Kalmetu 8-kl. Kool V11	27	7	1	7	5	13	10	-	7	-	3	3,77	3,30	
6.	III 8-kl. Kool V11 ^a	41 36	7	1	13	4	21	8	-	20	-	3	3,65	2,44	
7.	Holstre 8-kl. Kool V11	19	5	-	6	4	8	9	-	4	-	2	3,63	2,56	
8.	III 8-kl. Kool V11 ^b	29	5	1	12	8	12	10	-	6	-	4	3,58	2,85	

Õigete vastuste protsendilised näitajad aastate lõikes.

Tabel nr.8

Küsi- muse nr.	Küsi- mus annab punkte	Punktide arv koolide lõikes								Õpilasi 129	Õigete vastuste %	VII kl. 88õpi- last 1972/73. Õigete vas- tuste %	VII kl. 125 õpilast 1973/74. Õigete vas- tuste %
		V keskkool VI ^a kl.	V keskkool VI ^b kl.	V keskkool VI ^c kl.	IV 8-kl. kool VI ^a kl.	IV 8-kl. kool VI ^b kl.	III 8-kl. kool VI ^a kl.	III 8-kl. kool VI ^b kl.	Kalmetu 8-kl. kool VI kl.				
1.	5	55	69	65	78,5	79,5	78,5	88,5	47,5	645 567,5	87,9%	42,2%	32,6%
2.	3	35	46	27	35	34	27	24	11	387 239	61,7%	24,2%	29,3%
3.	2	27	33	27	37	22	28	33	10	258 217	84,1%	44,4%	49,2%
4.	4	43	39	38	61	27	35	35	15	516 293	58,7%	9,6%	21,6%
5.	2	18	30	26	30	28	31	32	16	258 211	81,7%	14,7%	12,8%
6.	3	32	48,5	41	54	45,5	38	37	28	387 324	83,7%	48,1%	39,2%
7.	5	48	90,5	74	94	89,5	74	77	48,5	645 595,5	92,3%	71,8%	72%

Õigete vastuste protsendilised näitajad aastate lõikes.

Tabel nr. 9

küsi- muse nr.	küsi- mus annab punkte	Punktide arv koolide lõikes								Õpilasi 126	Võimalik saada punk- te	Saadi punkte	Õigete vastuste %	VII kl. 77 õpilast 1972/73. Õigete vastus- te %	VII kl. 131 õpilast 1973/74. Õigete vastuste %
		\bar{V} keskkool \bar{VI}^a kl.	\bar{V} keskkool \bar{VI}^b kl.	\bar{V} keskkool \bar{VI}^c kl.	\bar{IV} 8-kl. kool \bar{VI}^a kl.	\bar{IV} 8-kl. kool \bar{VI}^b kl.	\bar{III} 8-kl. kool \bar{VI}^a kl.	\bar{III} 8-kl. kool \bar{VI}^b kl.	Kalmetu 8-kl. kool \bar{VI} kl.						
1.	5	55,5	83	68	94	95	86	68	48	630 597,5		94,8%	90,6%	87,4%	
2.	4	35	47	37	42	52	36	34	6	504 289		57,3%	38,6%	29,5%	
3.	2	20	29	28	36	34	36	28	15	252 226		89,6%	59,4%	80,1%	
4.	3	43	19	28	54	45	34	26	13	378 262		69,3%	34,2%	66,1%	
5.	2	24	27	26	36	38	35	26	20	252 232		92,4%	64,2%	51,1%	
6.	3	41	38	37	54	48	45,5	32	25	378 320,5		84,7%	66,2%	62,5%	
7.	5	61,5	62	64	91	84,5	81,5	54	40,5	630 539		85,5%	50,6%	49,3%	

Kontrolltöö tekst VII klassidele.

KONTROLLTÖÖ 6. KLASSI AJALOOKURSUSEST. AEG
KOOL KLASS NIMED
P U N K T E : HINNE : RÜHM A

1. Keskaeg algas saj. ja lõppes saj. ning jagunes 3 perioodiks: 1. periood - saj.
2. periood - saj.
3. periood - saj.
2. Lääne-Euroopas tekkisid linnad saj. Nende tekkimine oli tingitud järgmistest põhjustest:
a)
b)
3. Talupoeg kandis keskajal kiriku ja riigi heaks järgmisi koormusi: a) ,
b)
4. Tsentraliseeritud riigid Lääne-Euroopas tekkisid saj. Nende tekkimise põhjusteks olid: a)
. ; b)
. ja c)
5. Keskaja silmapaistvamad kirjanikud olid: a)
ja b)
6. Seleta lühidalt, mida tähendavad mõisted:
a) naturaalmajandus
.
b) loonusrent
c) m a n u f a k t u u r
.
7. Ühenda sündmus , daatum ja isik.
1) Ameerika avastamine 630.a. T.Münzer 1.
2) Talurahvasõda Saksamaal 1337-1453 J.d'Arc 2.
3) Islami tekkimine 1492 C.Kolumbus 3.
4) Saja-aastane sõda 1419-1434 J.Žižka 4.
5) Hussiitide sõjad 1525 Muhamed 5.

Kontrolltööd tekst VII klassile.

KONTROLLTÖÖ 6, KLASSI AJALOOKURSUSEST. AEG

KOOL KLASS NIMED

PUNKTE HINNE R U H M B

1. Nimeta 5 ühiskondlikku korda inimkonna tekkest tänapäevani:
 - a)
 - b)
 - c)
 - d)
 - e)
2. Lääne-Euroopas algas feodaalne killustatus saj. ja lõppes sajandil. Feodaalse killustatuse põhjusteks olid:
 - a)
 - b)
3. Talupoeg-pärisori kandis feodaali heaks järgnisi koormusi:
 - a)
 - b)
4. Talurahva ülestõusud said keskajal lüüa järgmistel põhjustel:
 - a)
 - b)
 - c)
5. Lääne-Euroopas valitsesid keskajal 2 ehitusstiili:

. stiil ja stiil.
6. Seleta lühidalt, mida tähendavad mõisted :
 - a) absoluutne monarhia -
 - b) mõisategu -
 - c) tsunft -
7. Ühenda sündmus, daatum ja isik.
 - 1) Reformatsiooni algus Saksamaal 1381. V. da Gama 1.
 - 2) Trükikunsti leiutamine Euroopas 1358 W.Tyler 2.
 - 3) Žakerii 1445 M.Luther 3.
 - 4) Talurahvasõda Inglismaal 1498 C.Calle 4.
 - 5) Avastatakse mereteed Indiasse 1517 J.Gutenberg 5.

Kontrolltöö tekst VI klassidele.

KONTROLLTÖÖ 6. KLASSI AJALOOKURSUSEST, AEG

KOOL KLASS NIMED
PUNKTE: HINNE: RUHM A

1. Keskaeg algas saj. ja lõppes saj. ning jagunes 3 perioodiks: 1. periood - saj.
2. periood - saj.
3. periood - saj.
2. Lääne-Euroopas tekkisid linnad saj. Nende tekkimine oli tingitud järgmistest põhjustest:
a)
b)
3. Talupoeg kandis keskajal kiriku ja riigi heaks järgmisi koor-
misi: a)
b)
4. Tsentraliseeritud riigid Lääne-Euroopas tekkisid saj.
Nende tekkimise põhjusteks olid: a)
. ; b)
. ja c)
5. Seisuste kogu Prantsusmaal nimetati
. ja Inglismaal
6. Seleta lühidalt, mida tähendavad mõisted:
a) naturaalmajandus -
.
b) loonusrent -
c) manufaktuur -
.
7. Ühenda sündmus, daatum ja isik.
1) Ameerika avastamine 630.a. K.Suur 1.
2) Frangi riigi keisriks kuulutati 1337-1453 J.d'Arc 2.
3) Islami tekkimine 1492 C.Kolumbus 3.
4) Saja-aastane sõda 1419-1434 J.Žižka 4.
5) Hussiitide sõjad 800 Muhamed 5.

Kontrolltöö tekst Vi klassidele.

KONTROLLTÖÖ 6. KLASSI AJALOOKURSUSEST. AEG
 KOOL KLASS NIMED
 PUNKTE HINNE RÜHM B

1. Nimeta 5 ühiskondlikku korda inimkonna tekkest tänapäevani:
 - a)
 - b)
 - c)
 - d)
 - e)
2. Lääne-Euroopas algas feodaalne killustatus saj. ja lõppes sajandil. Feodaalse killustatuse põhjusteks olid:
 - a)
 - b)
3. Talupoeg-pärisori kandis feodaali heaks järgmisi koormusi:
 - a)
 - b)
4. Talurahva ülestõusud said keskajal lüüa järgmistel põhjustel:
 - a)
 - b)
 - c)
5. Lääne-Euroopas valitsesid keskajal 2 ehitusstiili:

. stiil ja stiil.
6. Seleta lühidalt, mida tähendavad mõisted:
 - a) absoluutne monarhia -
 - b) mõisategu -
 - c) tsunft -
7. Ühenda sündmus, daatum ja isik või koht.
 - 1) Frangi keisririigi lagunemine 1381. V. da Gama 1.
 - 2) Trükikunsti leiutamine Euroopas 1358 W.Tyler 2.
 - 3) Žakerii 1445 Verdun 3.
 - 4) Talurahvasõda Inglismaal 1498 C.Calle 4.
 - 5) Avastatakse mereteed Indiasse 843 J.Gutenberg 5.

II p e a t ü k k

VI K L A S S I D E K O N T R O L L T Ö Ö D E

A N A L U U S

1. Õpilaste teadmised põhjustest, tagajärgedest, ----- seostest. -----

Tähtsamad ajaloo seaduspärasused avatakse üldhariduslike koolide ajalookursuses eelkõige nende maade materjalide alusel, kus nad ilmnesisid kõige täiuslikumal kujul. Nii avatakse feodaalkorra kehtestamine frankide ajaloo põhjal; tsentraliseeritud riigi ja absoluutse monarhia tekkimine Prantsusmaa ajaloo alusel; kapitalistliku tootmisviisi ja klasside tekkimine aga Inglismaa ajaloo valgusel.

Keskaja kursuses õpitav feodalismi periood aitab õpilastel aru saada paljudest nähtustest nagu rahvusriikide, koloniaalsüsteemi ja rea teaduslike avastuste olemustest. Rahvamasside osa keskaja ajaloos iseloomustatakse tootmise ja kultuuri, klassivõitluse ja rahvusliku vabadusliikumise kaudu. Õpilastel kujuneb arusaamine, et iga uus etapp inimkonna arengus on seotud tootmise arenguga. Järelikult feodaalse tootmisviisi õpetamine annab õpetajale võimaluse avada järgmised põhitõed:

a) ühiskond areneb madalamalt astmelt kõrgemale seoses majanduslike muutustega,

b) muutused majanduselus olenevad omakorda tootmisvahendite arengust ja tootmise tehnilisest astmest,

c) iga uus aste ühiskonna arengus on seotud ühiskondliku tootmise kõrgema astmega,

d) tootmise arenguga tekib võimalus inimese eksplua-
teerimiseks inimese poolt,

e) klassiühiskonnas on riik valitsevate klasside
relvaks ekspluateeritavate üle.¹

Et õpilased oskaksid teha õigeid järeldusi, esile
tuua põhjusi, tagajärgi ning seoseid, peavad nad tundma
keskaja ajaloo põhifakte, oskama näha ajalugu arengus.
Õpilaste teadvuses peavad tekkima seosed. Vaadeldavas
töös esines selliseid küsimusi kummaski variandis 5.

A-variandi esimene küsimus nõudis keskaja alguse, lõpu ning põhiperioodide meenutamist. Õpilased tulid sellega küllalt hästi toime, õigeid vastuseid oli 87,9%. Esines aga ka möödalaskmisi. Nii oli 4 õpilast keskaja alguseks kirjutanud IV sajandi ja 3 õpilast koguni XV sajandi. Keskaja lõpu määramisel oli pilt kirjum: VII saj. - 2 õpilast; X saj. - 2 õpilast; XII saj. - 2 õpilast; XV saj. - 8 õpilast; XVIII saj. - 3 õpilast; XXII saj. (!) - 5 õpilast. Keskaja kestvust peaksid õpilased siiski paremini teadma, sest selle perioodi sündmusi ju õpitakse VI klassis. Keskaja perioodidest oli kõige rohkem segadust tekitanud feodaalkorra tekkimine, mis hõlmab aega V sajandist - X sajandini. See periood on antud nii keskaja õpikus kordavas tabelis lk. 273 kui ka raudvaras (Nõukogude Kool" nr. 5, 1965, lk. 380).

B-variandi esimeses küsimuses tuli nimetada õiges järjekorras ühiskondlikke formatsioone inimkonna tekkest tänapäevani. See osutus vastajaile jõukohaseks. Õigeid vastuseid oli 94,8%. Eriti tuleb esile tõsta IV 8-kl. Kooli VI^b klassi õpilasi ja V Keskkooli VI^a klassi õpilasi, kes vastasid sellele punktile 100%. Enamus IV 8-kl. Kooli VI^b klassi õpilasi oli ka ära märkinud, et sotsia-

¹ Е. В. Агибалова, Г. М. Донской, Методика преподавания

listlik kord on kommunistliku ühiskondliku korra I faas. Hästi vastasid ka sama kooli VI^a klassi õpilased - eksis vaid üks õpilane, kelle loetelust puudus kapitalistlik kord. Ühelgi koolil ei olnud eksimusi feodaalkorra ja sotsialistliku korra nimetamisel.

A-variandi teine küsimus, kus oli vaja määrata linna-
de tekke sajand ja esile tuua kaks põhjust, miks linnad tekkisid. Sajandi määras õigesti 80,6% vastanuist, kusjuures V Keskkooli V^c klassi õpilased ei eksinud kordagi. XV sajandit märkis linnade tekke alguseks 6 õpilast; XVI sajandit - 2 õpilast. Kõige äärmuslikumad vastused andsid Viive P. III 8-kl. Kooli VI^a klassist, märkides selleks II sajandi ja Paul T. Kalmetu 8-kl. Kooli VI klassist aga IV sajandi. Põhjusestena teati paremini käsitöö eraldumist põllumajandusest - 75,2%. Levinumaks veaks oli siin väär sõnastus, mis muutis lause sisu. Selliseks veaks oli: "Põllumajandus eraldus käsitööst," mis eeldab käsitöö eelisarengut. Majanduse üldist arengut teati liiga vähe, õigeid vastuseid oli ainult 20,9% ehk 37 õpilast 129-st vastas õigesti. Selle punkti teadmine ei rahulda. Paljud õpilased märkisid linnade tekke põhjuseks kaubandust, kuid kaubandus hakkas laialdasemalt levima pärast linnade teket, alles siis, kui käsitöö oli võitnud endale täieõigusliku koha majanduse arengus.

B-variandi teises küsimuses pidid õpilased määrama feodaalse killustatuse sajandid ja esile tooma kaks põhjust, miks kujunesid killustatud riigid. See punkt oli vastatud ebarahuldavalt, õigeid vastuseid saadi ainult 57,3%. Feodaalse killustatuse alguse sajandit teati paremini - 79,3% õigeid vastuseid, aga õiget lõpusajandit mainis ainult 36,5% vastanuist. Kalmetu 8-klassilise Kooli VI klassi õpilastest teadis ainult üks õpilane õigesti feodaalse killustatuse algust ja üks õpilane lõppu, ülejäänud õpilased nimetasid sajandi meelevaldselt. Näiteks: V saj. - X saj. - 2 õpilast; XI saj. - XIII saj. - 1 õpilane; XV saj. - XVII saj. - 1 õpilane. Palju eksimusi esines ka

teistel koolidel. 10 õpilast märkis feodaalse killustatuse alguseks XI sajandit, 5 õpilast - XV sajandit. Feodaalse killustatuse lõpuna oli märgitud sajandeid alates X kuni XVIII sajandini. Esile võib tõsta III 8-kl. Kooli VI^a klassi, kus vastasid killustatuse alguse 18-st õpilasest õigesti 17 s.o. 94,4% ja lõppu teadis õigesti 16 õpilast s.o. 88,8%. Põhjustest teati paremini feodaalide suurmaavalduste kasvu ja kodusõdu - 73% vastanuist märkis seda. Jällegi III 8-kl. Kooli VI^a klassist teati seda küsimust hästi - 94,4%. Rahule ei saa jääda aga Kalmetu kooli õpilaste teadmistega - 10 õpilasest vastas õigesti ainult 4. Teise põhjusena mainiti naturaalmajandust hoopis vähem - 40,4%. Kuna naturaalmajandus oli tol perioodil valitsev majandusvorm, siis oleksid õpilased seda pidanud rohkem teadma ja oskama selles näha ka feodaalse killustatuse üht põhjust. Üheks levinumaks vastuseks oli: " olid omavahel tülis" või " olid omavahel sõjas". Tegelikult ilmneb siit üks feodaalse killustatuse põhjus: feodaalide omavahelised tülid viisid kodusõdadeni. Paljud õpilased olid kirjutanud põhjusena käsitöö eraldumise põllumajandusest - mis oli antud seoses väär arusaam. Hulk õpilasi kirjutas feodaalse killustatuse põhjuseks linnade tekke ja sõjalise nõrkuse. Esimene põhjus oli majanduse arengu tulemus ja teine hoopis feodaalse killustatuse tagajärg.

Õpilane Ulvi Laas Viljandi V Keskkooli VI^c klassist oli osanud õigesti välja tuua feodaalse killustatuse põhjused ja isegi põhjalikumalt kui nõuti:

"a) majanduslikud:

- 1) naturaalmajandus
- 2) kaubandussidemete nõrkus maa üksikute osade vahel
- 3) feodaalide suurmaavalduste kasv;

b) poliitilised:

- 1) feodaalidevahelised sõjad võimu pärast
- 2) kuningavõimu nõrgenemine."

Feodaalne killustatus haarab tervet perioodi kesk-aja ajaloo kursusest ja õpilased peavad selle VI klassis omandama. VII klassi NSVL ajaloo kursus peab neid teadma süvendama ja kinnistama, vastasel juhul jääb lünk, mida hiljem pole võimalik täita. Õpilased ei oska siis orienteeruda tsentraliseeritud riikide tekkes, mis andis ka käesolevas kontrolltöös tunda.

Nii A kui ka B variandi kolmas küsimus nõudis pärisoriste talupoegade koormiste tundmist keskajal. A-variandis kiriku ja riigi heaks - õigete vastuste protsent oli 84,1 ja B - variandis feodaali heaks - 89,6. Vaadeldes eraldi koormisi, siis kõige sagedamini mainiti kirikukümnist - 92,2% ja kõige halvemini makse riigile - 75,1%.

B - variandis küsimus mõisateost ja loonusrendist said võrdselt õigeid vastuseid - 126 vastanust kirjutas õigesti 113 s.o. 89,6%. Peamiseks veaks oli, et õpilased ei vastanud küllalt täpselt. Näiteks kirjutati mõisateo asemel, et "talupojad tegid tööd", aga kus, see oli jäetud märkimata. Loonusrendi juures oli levinumaks ebatäpsuseks väljend - "viisid toiduaineid". Oli ka õpilasi, kes kirjutasid loonusrendi puhul, mida see tähendab, avasid mõiste sisu ja neid, kes teadsid, et hiljem asendus loonusrent raharendiga.

Riigimaksude juures oli põhiliseks esimuseks, et õpilased pakkusid selle asemel küll loonusrenti, küll mõisategu ja muidu töö tegemist.

Vastuste põhjal võis aga väita, et õpilased tundsid talupoegade koormisi suhteliselt hästi.

A - variandi neljas küsimus oli koostatud tsentraliseeritud riikide tekke aja (sajand) ja põhjuste kohta. Sellele küsimusele oleks saanud vastata kahel viisil võttes aluseks, millised elanikkonna kihid ja miks olid huvitatud tsentraliseeritud riigist, või võttes aluseks majanduse ja kaubanduse arengu. Vastustes oli loetud mõlemat viisi vastused õigeteks. Nagu selgub tabelist nr. 8 on sellele küsimusele antud kõige vähem õigeid vastuseid -

58,7%. Tsentraliseeritud riikide tekke sajandit teadsid kõik õpilased IV 8-klassilise Kooli VI^a klassist. Kalmetu kooli VI klassist aga 10-st õpilasest ainult 3 s.o. 30%. Paremini teati riigi kaitsevõime kasvu, kaubanduse arengut, kuningavõimu tugevnemist.

Töid lugedes võis järeldada, et kui õpilased ei mõista tsentraliseeritud riikide tekke põhjusi, ei suuda nad aru saada ka tsentraliseeritud riikide tekke tähtsusest. VI klassi õpilaste loogiline mõtlemine on küll enam arenenud kui V klassi õpilastel ja nad peaksid suutma eraldada mitte ühte vaid mitut põhjust, tooma esile peamised põhjused, oskama eristada olulist ja seostada mitut nähtust, kuid on mõistetav, et selles vanuses on loogiline mõtlemine ja arutlusvõime veel piiratud.¹ VI klassis kasutatakse laialdaselt nähtuste ja sündmuste võrdlemist. Seda saab teha ka käsitletud sündmust õpetades, sest õpikus on toodud (lk. 134) selle kohta kaks tabelit, ² mille kaudu on võimalik juhtida õpilaste tähelepanu kõige olulisemale.

B - variandi neljandale küsimusele vastamisel pidid õpilased esile tooma talupoegade ülestõusude 3 põhjust. Selle küsimuse juures esines ka valikuvõimalusi. Osa õpilasi oskas esile tuua kõige olulisemad põhjused (stiihilisus, organiseerimatus, usk heasse kuningasse), kuid oli ka neid, kes töid esile just vähetähtsad olustikulised jooned (talupoegadel polnud süüa, talupoegadel polnud riideid, polnud rivikorda). Vastuseid, mida sai õigeks lugeda oli 69,3%. Esile tuleb tõsta IV 8-klassilise Kooli VI^a, VI^b klassi ja V Keskkooli VI^a klassi, kes oskasid kõige paremini esile tuua olulisi põhjusi. Näiteks kirjutas IV 8-kl. Kooli VI^a klassi õpilane Marianne E. järgmiselt:

¹ N. Levitov, Dapse- ja pedagoogiline psühholoogia, Tallinn, 1968, lk. 313.

² J.V. Agibalova, G.M. Donskoi, Keskaeg, õpik VI klassile, Tallinn 1971, lk. 134.

- "a) ülestatõusud olid stiihilised
- b) talupojad uskusid heasse kuningasse
- c) relvastus oli halb
- d) puudus tegevusplaan."

A - variandi 5. küsimuses pidid õpilased nimetama seisuste kogu Prantsusmaal ja Inglismaal. Õigete teadmiste protsendiks kujunes 81,7. Tööd kirjutades selgus, et paljud õpilased ei tea, mida tähendab mõiste seisustekogu. Kui aga küsiti hoopis naiivselt: "Mis kutsuti kokku Prantsusmaal ja mis Inglismaal?", oli vastus kohe teada. Sõna "generaalstaadid" juures esines pealegi ohtrasti kirjavigu. 10 õpilast vahetas parlamendi ja generaalstaadid ära. Erilisi eksimusi ega terminitega vassimist siin ei esinenud.

B - variandi 5. küsimuses tuli nimetada keskajal valitsenud ehitusstiilid. Vastatud oli küllalt hästi - 92,4% andsid õigeid vastuseid. Esile tuleb tõsta Kalmetu kooli VI klassi ja IV 8-kl. Kooli VI^b klassi, kes kõik vastasid õigesti. Teistes koolides esines mõiste "gooti" kirjutamisel kirjavigu. 5 õpilasel oli märgitud gooti stiili asemele "germaani stiil". 3 õpilasel esines "koortistiil." Üldiselt võis aga vastustega rahule jääda. Vestluses õpilastega pärast tööd selgus, et keskajal kirik oli ka teaduse, hariduse ja kunstikeskuseks. Samuti osati kirjelduse teel eristada üht ja teist stiili ning teati, et meil on tänapäevani säilinud gooti stiilis ehitusi.

Kokkuvõttes võib öelda, et kontrolltöö antud küsimuste osas põhiliselt õnnestus.

Linnade tekke aja ja põhjuste määramine
kontrolltöodes.

Tabel nr. 10

Küsimus	Õigete vastuste %	Õigeid vas- tuseid (võimalik 129)
Aeg sajandeis	80,6%	104
Majanduse üldi- ne areng	20,9%	37
Käsitöö eraldu- mine põllumajandu- sest	75,2%	98

Feodaalse killustatuse aja ja põhjuste määrami-
ne kontrolltöodes.

Tabel nr. 11

Küsimus	Õigete vastuste %	Õigeid vastuseid (võimalik 126)
Feodaalse killustu- sea algus	79,3%	100
Feodaalsekillustu- se lõpp	36,5%	46
Natūraalmajanduse valitsemine	40,4%	51
Feodaalse suurmaa- valdse kasv, kodusõ- jad	73,0%	92

Talupoegade koormised keskajal.

Tabel nr. 12

KÜSIMUS	Õige vastus		Õigete vastuste %
	Võis saada	Saadi	
Kirikule- kirikukümnis	129	120	92,2%
Riigile- maksud	129	97	75,1%
Feodaalile- mõisategu	126	113	89,6%
Feodaalile- loonusrent	126	113	89,6%

2. Õpilaste teadmised ajaloolistest mõistetest.

Loogika-alases kirjanduses iseloomustatakse mõistet kui mõtlemise vormi, mis peegeldab esemeid ja nähtusi nende olulistest tunnustes. Igal mõistel on oma loogiline struktuur, sisu ja maht. Mõiste sisu kujutab endast antud mõiste poolt peegeldatud nähtuse või eseme oluliste tunnuste kogu, mis avatakse definitsiooni kaudu. Mõiste mahu moodustavad esemete ja nähtuste klassid, liigid mida mõiste hõlmab.¹ Mõiste maht avatakse liigitusega. Mõiste tundmist näitab eelkõige see, kuidas tuntakse mõistete sisu ja mahtu.

Enamik ajaloolisi mõisteid omandatakse mitme õppeaasta vältel. Näiteks mõiste "riik" on IV, V klassi õpilase teadvuses palju vaesema mahuga kui VIII klassi õpilase teadvuses. Kui ajaloo algkursuses õpitakse tundma riigi esimesi, hästi silmatorkavaid tunnuseid, siis järgmistes klassides lisandub pidevalt uusi, otsesele vaatlusele juba varjatumaid tunnuseid. Selle tulemusena omistab VIII klassi õpilane mõistele "riik" hoopis sügavama sisu kui V klassi õpilane. Nii rikastub paljude üldmõistete sisu just üksikmõistete tundmaõppimise kaudu ajalookursuse käigus. Sama olukord esineb ka mõiste mahu puhul. Siit järeldub, et kontrollides mõiste tundmist, peame täpselt teadma, millised peavad olema tema sisu ja maht antud etapil õpilase teadvuses. Mõistete, eriti üldmõistete tundmist tuleb kontrollida mitte ainult selle mõiste omandamise alg-, vaid ka hilisemates staadiumides.

Õpilaste teadmiste kontrollimisel ei saa definitsioonide tundmist alahinnata. Kui õpilane defineerib mõistet õigesti, võib arvata, et ta tunneb mõiste sisu, kuigi see alati nii ei pruugi olla. Mõnede mõistete sisu tundmist peegeldab juba see, kui õpilane oskab loetleda antud mõiste

¹ A. Pärl, Mõisteõpetuse põhiküsimusi, TRÜ rotaprindi väljaanne, Tartu 1966. lk. 40-44

olulised tunnused. Kuid on selge, et ainult definiitsiooni teadmine või oluliste tunnuste loetlemine ei tähenda veel mõiste sisu ammendavat tundmist. Õpilane võib olla omandanud definiitsiooni sõnastuse, ta oskab kasutada antud mõistet ainult harjumuspärasest olukorras, päheõpitud kontekstis. Seepärast on väga oluline kontrollida, kas õpilane oskab mõistega vabalt opereerida ja tunneb mõiste suhteid lähedaste mõistetelega. ¹

Meie eesmärgiks oli välja selgitada, kuidas VI klassi õpilased on omandanud raudvaras nõutavad põhilised ajaloolised mõisted, mis peegeldavad feodaalkorrale omaseid jooni. Feodaalajastu õpetamisel peab õpetaja suunama õpilaste tähelepanu eriti neile mõistetele, mis aitavad õpilastes kujundada materialistlikku ajalookäsitlust. ²

Nende mõistete kujunemine peaks lõpule jõudma VI klassis, sest vanemates klassides seda enam ei käsitleta. Selle ülesande lahendamist raskendavad õpilaste vähene analüüsi ja mõtlemisvõime. Seepärast tuleb VII klassis õpitava NSVLiidu ajaloo feodalismi perioodil põhimõisteid süstemaatiliselt korrata, et nad kinnistuksid õpilaste teadvuses.

Testis oli antud kuus põhimõistet. Õpilased pidid nende sisu avama ja tooma esile mõistet iseloomustavad jooned. A - variandis anti õigeid vastuseid vastuste kogusummast 83,7% ja B- variandis 84,7%.

A - variandis kontrolliti mõisteid: naturaalmajandus, mis sai 87,5% õigeid vastuseid, loonusrent - 78,6% ja manufaktuur - 84,2%. Mõisteid tundsid paremini IV 8-kl. Kooli VI^a klassi õpilased - 19 vastanust olid kõik õiged vastused 16 õpilasel s.o. 84,2%; Kalmetu kooli 10-st VI klassi õpilasest vastas 8 täpselt s.o. 80% ja V Keskkooli VI^a klassi

¹ H. Palamets, Ajalooliste mõistete kujundamise meetodikast, Tartu 1966., lk.19.

² E.В. Агибалова, Г.М. Донской, Методика преподавания истории средних веков, М. 1966, стр. 5.

15-st õpilasest vastasid kõik õigesti 12 s.o. 80%. III 8-kl. Kooli VI^b klassi 19-st õpilasest suutis vastata täpselt ainult 2 s.o. 10,5%. Veidi parem oli sama kooli VI^a klassi olukord - 16-st õpilasest vastas õigesti 6 s.o. 37,5%.

Osa õpilasi on omandanud mõisted täpselt õpiku sõnastuses (naturaalmajandus - õpik, lk. 33; loonusrent - õpik, lk. 29; manufaktuur - õpik, lk. 208)¹. Teine osa oli vastanud ebatäpselt, nende vastused olid "ümmargused". Esile tuleb tõsta V Keskkooli ajalooõpetajat Tiiu Luike, kes on teinud mõistetega suurt tööd. Tema õpilaste vastused olid konkreetsemad ja täpsed. Samal ajal III 8-kl. Kooli VI klasside õpilastel puudus veel arusaamine kontrollitud mõistetest, mida tõendasid ebapiisavad ja lakoonilised vastused.

Vaadeldes A - variandi mõisteid selgus, et kõige paremini tunti naturaalmajandust. Õigete vastuste kõrval võis leida aga ka vildakaid: "Majandus, kus ei müüda ega tehtud raha eest midagi, näit. saapaid"; "Kus töö tehti kõik ühe mõisa piirides, eluks vajalik töö."; "Töö, mida tehti ühe mõisa piires, kaupa ei tehtud müügiks" - 20 õpilast; "Talupojad, kes teevad tööriistu ise, ega osta neid". Nagu näeme, neis näidetes on esile toodud naturaalmajandusele omaseid jooni, kuid õpilased peavad vaadeldavat mõistet iseloomustama täpsemalt. Kalmetu kooli VI klassi kõik vastanud õpilased ~~olid~~ osanud naturaalmajandust õigesti iseloomustada. Teiseks mõisteks oli loonusrent. Teatakse, et see on talupoja koormise liik. Paljud õpilased on kirjutanud, et loonusrent on 1/3, 1/10, 1/4 või 1/2 saagist, mis tuli mõisa viia. Ilmselt mõeldakse siin põllumajandussaadusi, mida talupoeg pidi mõisa viima, aga kust selline täpsus? Ilmneb antud vanuseastme õpilastele omane konkreetse taotlus - kui õpik ja õpetaja seda ei esita, kontsr-

¹ J.V. Agibalova, G.M.Donskoi, Keskaeg, õpik VI klassile, Tallinn 1971.

eerib ta konkreetseuse ise, oma fantaasiale tuginedes. Vastatud oli ka järgmiselt: "Talupoja maksud oma majanduse tulust" ; "Sundkorras kohustuste täitmine"; "Talupoja töö feodaali majapidamises " ; "Anti maa talupojale mõisniku poolt."

Kolmandaks mõisteks oli manufaktuur - mõiste, mida oli õpitud vahetult enne testi läbiviimist. Seda mõistet tundsid kõik õpilased IV 8-kl. Kooli VI^a klassist. Õpilased teadsid, et manufaktuur oli kapitalistlik ettevõte. Halvem oli lugu manufaktuuris valitseva tööjaotuse tundmisega. Mõned õpilased (5) seostasid manufaktuuri konkreetset kalevi tootmise ja Inglismaaga. Esines ka selliseid vastuseid: "Käsitöö ettevõte, kus töö tehti käsitsi" (7). On õpilasi, kes ei oska kuidagi oma mõtet väljendada. Näiteks Marge P V Keskkooli VI^b klassist õhi kirjutanud järgmiselt: " naturaalmajandus - orjandus, kus kõik eluks vajalik toodeti ühe mõisa piires,

loonusrent - maks feodaalile põllunduste näol,
manufaktuur - kapitalistlik suurettevõte, kus töö toimus käsitsi, kuid vahendati tööjaotus."

Ilmselt on tegu tuupimisega, lausete formaalse päheõppimisega, kusjuures mõistete sisu ei mõisteta.

B - variandi mõisteteks olid: absoluutne monarhia, millele anti 82,5% õigeid vastuseid, mõisategu - 88,8% õigeid vastuseid ja tsunft - 82,9% õigeid vastuseid. Paremini teadsid jällegi V Keskkooli VI^a ja IV 8-kl. Kooli (õpetaja Reinok) VI^a klassi õpilased, kes teadsid õigesti vastavalt 90,9% ja 90,4% antud vastustest. Samal ajal III 8-kl. Kooli VI^b klassist vastas 14-st õpilasest õigesti vaid 3 - seega väga vähe.

B- variandi esimeseks mõisteks oli absoluutne monarhia, mida õpiti vahetult enne töö kirjutamist. 22 õpilast ei suutnud õigesti iseloomustada seda mõistet. Peamiselt esines järgmisi eksimusi: "Valitsusredel, mille abil hoiti

ülal riigikorda"; " Ühe inimese ainulaadne võim"; "Ainuriik"; "On niisugune riik, mida valitseb üks usk" - 4 õpilast.

Alarmi tõstmiseks aga erilist põhjust ei ole, sest VII ja VIII klassis puutuvad õpilased selle mõistega veel kokku ja mõiste kinnistub õpilaste teadvuses.

Teiseks nõutud mõisteks oli mõisategu. Selle sõnaga tutvusid õpilased juba IV klassi ajalookursuses - ilmselt sellest ka mõiste hea tundmine. V Keskkooli VI^a klassi ja IV 8-kl. Kooli VI^a õpilased teadsid seda mõistet 100%. Ainult 14 õpilast 126-st vastanust eksisid. Näiteks - "Tegu ühe mõisa piires". "Teo" all mõistis õpilane ilmselt tööd. Veel 5 õpilasel esines vastus, kus iseloomustusena oli kirjutatud "Töö mõisa piires". Elvira K. (V Keskkooli VI^b kl.) väitis - "Kõik elamiseks vajalik viidi ühte mõisa". Kui eelnevate mõistete puhul oli mõte õige, kuid sõnastus vale, siis viimane vastus oli täiesti väär.

Kolmandaks mõisteks, mida nõuti, oli tsunft, seega mõiste, mis peaks õpilastele hästi meelde jääma, sest keskaegset linna ja käsitööd on juba IV klassi ajalooõpikus kirjeldatud ilmekalt. Hästi vastasid IV 8-kl. Kooli VI^a klassi õpilased - 19-st õigesti 18 (94,7%) ja Kalmetu 8-kl. Kooli VI klassi õpilased - 10-st 9 (90%). 2 õpilast oli segi ajanud tsunfti manufaktuuriga. Margo T. (IV 8-kl. Kool VI^b kl.) kirjutas - "Tsunft on koht, kus tehakse ühte asja." Ainuke valesti vastaja IV 8-kl. Kooli VI^a klassist väitis: "Oli kõrgeim riigi valitseja." 2 õpilast defineerisid tsunfti kui maksu ja jällegi väga konkreetselt - 1/10 ja 1)3 saagist.

Analüüsisist selgus, et 255-st õpilasest teadis mõisteid õigesti 84,2%. Sellega võib öelda, et nendes koolides olid VI klassi õpilased omandanud raudvaras esinevad põhimõisted, oskasid neid lahti mõtestada ja ka praktikas kasutada.

Põhimõistete tundmine.

Tabel nr. 13

Mõiste	Õige vastus		Õigete vastuste %
	Vois saada	Saadi	
Naturaalmajandus	129	113	87,5%
Mõisategu	126	112	88,8%
Loonusrent	129	101,5	78,6
Tsunft	126	104,5	82,9%
Absoluutne monarhia	126	104	82,5%
Manufaktuur	129	109,5	84,2%

3. Daatumite ja ajalooliste isikute tundmisest.

Keskaja ajaloo kursuses esineb rohkesti tähtsaid ajaloolisi sündmusi. On teada, et õpilaste tähelepanu erksus sõltub nende emotsionaalsest seisundist, mis omakorda mõjutab mälu protsessi ja õpilaste mõtetegevust. Mõjutades õpilase emotsioone, suurendame ühtaegu huvi õppeaine vastu. Ajaloos saame õpilase emotsioone mõjustada eelkõige ilukirjanduse, kunsti ja muusika kaudu.¹

Õpilaste silmis muutuvad ajaloolised isikud elavateks kujudeks sel juhul kui õpetaja oskab neid ilmekalt iseloomustada ning kasutab abimaterjali ilukirjandusest. Meie vabariigi õpetajaile on suureks abiks L. Levaldi koostatud "Keskaeg ilukirjanduses", mis pakub ilmekaid katkendeid seda perioodi valgustavatest teostest. Lisaks ilukirjandusele saame õpilase emotsioone mõjustada ka õpikus olevate dokumentaalsete materjalide abil. Selline materjal aitab luua kujutlusi objektidest, mida õpilased pole kunagi vahetult tajunud.²

Kontrolltöös, mis toimus 1974.a. aprilli keskel, olid daatumid ja ajaloolised isikud antud kombineerimistestina. Õpilastel tuli ühendada sündmus, sündmuse toimimise aeg ja sellega seotud ajalooline isik või koht. Nagu tabelist nr. 8 ja 9 nähtub vastasid A-varianti kirjutanud õpilastest õigesti 92,3%, B-variandis oli õigeid vastuseid 85,5%.

Testiga haaratud koolides olid VI klassi õpilased omandanud raudvaras ettenähtud ajaloolised isikud ja daatumid. Kui vaadelda sündmuste - isikute tundmist konkreetsemalt, siis selgub, et A-variandis teadsid õpilased

¹ П. В. Гора, Опыт изучения истории средних веков в VI классе, М. 1965, стр. 49.

² N. Levitov, Lapse ja pedagoogiline psühholoogia, Tallinn, 1968, lk. 149.

kõige paremini Ameerika avastamise daatumit. See on arusaadav, sest Kolumbuse reis oli ju seotud riski ja romantikaga, mida selles eas õpilased eriti ihkavad. Nagu vestlusest õpilastega selgus, on enamus lugenud Z. Šisova ajaloolist jutustust "Suur mereretk". Seda daatumit tundsid 100% täpsusega Viljandi IV 8-kl. Kooli VI^a ja VI^b klassi õpilased, III 8-kl. Kooli VI^a klassi õpilased, V Keskkooli VI^b, VI^c klassi õpilased ja Kalmetu kooli VI klassi õpilased.

Hästi teatakse ka hussiitide sõdu - 95,3% õigeid vastuseid. Viljandi IV 8-kl. Kooli VI^a klassi õpilased, V Keskkooli VI^c klassi õpilased ja Kalmetu kooli VI klassi õpilased vastasid ka sellele küsimusele 100% täpsusega.

Igas klassis, kus test toimus, esitati küsimus Tšehhi rahvuskangelase Jan Husi kohta ilukirjanduses. Õpilaste vastused näitasid, et paljud olid teadlikud M.V. Kratochvili ajaloolisest romaanist "Magister Jan! Törvik". Ka saja-aastast sõda ja Jeanne d' Arc'i teatakse hästi - 91% õigeid vastuseid. Kahe kooli - Kalmetu ja IV 8-kl. Kooli VI^a klassi õpilased vastasid sellele küsimusele 100% õigesti.

Küsimustes Frangi riigi keisriks kuulutamisest ja islami tekkimisest, esines nii daatumite kui ka isikute vahetamist. III 8-kl. Kooli VI^a ja V Keskkooli VI^c klassi õpilased andsid aga kõik vastused neile küsimustele täpselt.

B - variandi tulemused olid tagasihoidlikumad, kuid siingi ei lange teadmiste tase alla 82,9%. Frangi keisririigi lagunemise aeg ja koht on saanud kõige rohkem õigeid vastuseid - 89,6% vastanuist. Kõik III 8-kl. Kooli VI^a klassi õpilased teadsid seda punkti. Teised küsimused olid vastatud kesisemalt. Töödest selgus, et õpilased märkisid küll õiged aasta-arvud, ajaloolised isikud aga ajasid segamini. Eriti ilmnes see žakerii ja Inglismaa talurahvasõja puhul. Talurahvasõja juhiks Inglismaal oli kirjutatud C. Calle ja žakerii juhiks W. Tyler. Kuna neis koolides ja klassides on vöörkeeleks saksa keel, ei öelnud ka nimede

kirjapilt õpilastele midagi. IV 8-kl. Kooli VI^a klassi õpilased teadsid neid punkte aga kõik täpselt. Samuti andsid ainsana ka kõik õiged vastused B - variandi küsimusele, kus nõuti India mereteede avastamist ja aega.

Kokkuvõtteks võib öelda, et VI klassi õpilased tundsid hästi sündmusi - isikuid - daatumeid. Mida eredamalt õpetaja on suutnud sündmusi iseloomustada ja kujutada, seda paremini on need püsima jäänud õpilaste mällu.

Kontrolltööde tulemused ajalooliste sündmuste, isikute,
koha ja daatumi seostamisel.

Tabel nr. 14

Jrk. nr.	Ajalooline sündmus	Õige vastus		Õigete vastuste %
		Võis saada	Saadi	
1.	Ameerika avastamine	129	126,5	98%
2.	Frangi riigi keis- riks kuulutati	129	114,5	88%
3.	Islami tekkimine	129	113	86,9%
4.	Saja aastane sõda	129	117,5	91%
5.	Hussiitide sõjad	129	95,3	95,3%
6.	Frangi riigi lagune- mine	126	113	89,6%
7.	Trükikunsti leiuta- mine	126	110,5	87,6%
8.	Zakerii	126	106,5	84,4
9.	Talurahvasõda Inglismaal	126	104,5	82,9%
10.	Avastatakse meretee Indiasse	126	104,5	82,9%

III p e a t ü k k

VII K L A S S I D E K O N T R O L L T Ö Ö D E

A N A L Ü Ü S

Keskaja ajaloo kursuse õppimise tulemusena hakkavad õpilased mõistma ürgkogukondliku ja orjandusliku korra feodalismiga asendamise seaduspärasust ja progressiivsust. Kuna feodaalkorra tundmisele pandi alus VI klassis, siis on huvitav teada saada, millisel määral õpilased, olles lõpetanud VI klassi ja omandanud keskaja kursuse, on võimalised vastama keskaja ajaloo raudvara haaravale testile järgmisel sügisel, kuue kuu möödudes. Novembris, kui need tööd läbi viidi, õppisid VII klasside õpilased NSVL ajaloos feodalismiperioodi NSV Liidu territooriumil, sealhulgas ka Eestis. Testi põhjal võime kogeda, kas õpilased oskavad paralleelsele tõmmata feodaalkorra üldistes seaduspärasustes nii Lääne-Euroopas kui ka Venemaal.

1. A - variandi tööde analüüs.

1. küsimus -

võimalus saada 5 p., keskmine tulemus 1972.a. - 2,1 p.
1973.a. - 1,6 p.

Keskaeg algas ... saj. ja lõppes ... saj. ning jagunes 3 perioodiks:

1. periood ... - ... saj.

2. periood ... - ... saj.

3. periood ... - ... saj.

Selle küsimuse esimese daatumiga tutvuvad VI klassi

õpilased juba sissejuhatavas tunnis ning õpivad sel perioodil toimunud sündmusi ja majanduselu arengut terve õppeaasta vältel. Kahjuks ei suutnud enamuse VII klassi õpilasi sellele küsimusele rahuldavalt vastata. Õigeid vastuseid saadi 1972.a. korraldatud kontrolltööde tulemuste põhjal 42,2% ja 1973.a. vastavalt 32,6%.

Küsimuse esimesele osale vastati mõnevõrra paremini. Nii suutsid meenutada õigesti keskaja algust ja lõppu 88-st vastanud õpilasest 40 s.o. 45,4% (1972) ja 125-st õpilasest 44 s.o. 35,2% (1973) - kokku 213 vastanud õpilasest 35,3%. (Edaspidi kasutatakse aastaid samas järjekorras).

Esines aga vastuseid, mis kõnelesid täielikust segadusest selles osas. Nii oli märgitud keskaja kestvust järgmiselt: I saj. - VII saj.; XII saj. - XVI saj.; IX saj. - IX saj. (3 õpilast); IX saj. - XI saj. (4 õpilast); IX saj. - XVIII saj. (5 õpilast).

Ainult keskaja algust suutis meenutada 213-st vastanud õpilasest 69%. Paremini vastasid siin IV 8-kl. Kooli VII^b klass ja Holstre kooli õpilased (100%). Äärmuslikumad vastused keskaja alguse kohta olid: I sajand - 2 õpilast; IX sajand - 3 õpilast; X sajand - 5 õpilast ja XI sajand - 4 õpilast.

Keskaja lõppu mäletas 213-st õpilasest 112 ehk 52,5%. Keskaja lõpuna oli pakutud järgmisi sajandeid: VII saj. - 4 õpilast; VIII saj. - 9 õpilast; IX saj. - 10 õpilast; XII saj. - 8 õpilast ja XX saj. - 3 õpilast.

Keskaja perioode suudeti meenutada veelgi vähem. Ühtki perioodi ei suutnud täpselt meenutada ükski õpilane Kolga-Jaani 8-kl. Koolist (1972); IV 8-kl. Kooli VII^a ja VII^b klassist (1972); V Keskkooli VII^d klassist (1973); III 8-kl. Kooli VII^a klassist (1973) ja Holstre 8-kl. Koolist (1973).

Nagu selgus, ei mäleta paljud õpilased, mida üldse tähendab keskaja jaotamine perioodideks. Pakutakse isegi järgmist jaotust : „1. periood - ühiskondlik, 2. periood -

orjanduslik, 3. periood - feodaalne" (4 õpilast).

Etteheide tuleb siin teha küll õpetajaile, sest asudes õpetama VII klassi NSV Liidu ajaloo feodaalperioodi, oleks hädavajalik meelde tuletada keskaja eripära Lääne-Euroopas ja tema ajalisi piire. Kuna õpilased on seda kõik õppinud VI klassis, siis nüüd, VII klassis oleks vaid vajalik seda meelde tuletada. Samuti tuleks sellele küsimusele ka rohkem tähelepanu pöörata VI klassi ajalookursuse lõpul. Liiasi oldi kontrollitud VII klassides selleks ajaks jõutud NSVL ajaloo feodaalkorra õppimiseni. Ilmselt ei tõmba õpetajad paralleele eelmisel aastal õpituga ning ei osuta tähelepanu lühikestele ülevaadetele Lääne-Euroopa kohta VII kl. õpikus. Õpilase mälus peavad kindlalt säiluma teadmised feodaalkorra tekkest, arengust ja langusest.

2. küsimus -

võimalus saada 3 punkti, keskmine tulemus 1972.a. - 0,7 p.
1973.a. - 0,8 p.

Lääne-Euroopas tekkisid linnad ... saj. Nende tekkimine oli tingitud järgmistest põhjustest:a) ... b) ...

Õiged vastused saadi siin ainult vastavalt 24,2% ja 29,3%. 213 vastanud õpilasest oli õigete vastuste protsent 26,7. Sajandi määras õigesti 213-st õpilasest 60 s.o. 28,1%.Vastustest selgus, et osa õpilasi ei oska määrata linnade tekke sajandit ligilähedaseltki. Nii märgiti linnade tekke sajandiks III sajandit - 2 õpilast, IV sajandit - 9 õpilast. Massiliselt oli märgitud VII sajandit (40 õpilast).

Linnade tekke sajandeiks oli pakutud ka hilisemaid sajandeid - XIV saj. 2 õpilast ning XV saj. 3 õpilast.

Paremini oli linnade tekke põhjustest välja toodud käsitöö eraldumine põllumajandusest - 33,3% vastustest. Samas suutis majanduse üldist arengut nimetada vaid 41 õpilast s.o. 19,2%. Ometi peaks just seda tegurit teadma, sest majanduse üldine tõus andis võimaluse käsitöö eraldumiseks põllumajandusest. Vastustest selgus, et õpilastel olid elavalt meels konkreetsed sündmused, kuid puudus oskus

luua seost sündmuste vahel. Neid üksikuid meeldejäädud sündmusi ning fakte asetati mõtlematult kõikjale. Sageli esines vastuseid: "Oli parem kaubelda" (20); "Linnad tekkisid jõgeda äärde" ; "Linnad tekkisid kaubateede ristumiskohtadesse"; "Linnad tekkisid kirikute - kloostrite juurde."

Paljud õpilased olid toonud linnade tekke põhjusteks hoopis välisilme ja kaitsefunktsiooni - müürid, kraavid, palju maju. Kuid esines ka absurdseid vastuseid, näiteks:

"a) kaitsta end orjade ja teiste rahvaste kallale tungide eest,

b) kauba vahetus teiste riikidega ja linnadega" - 4 õpilast. Üks õpilane tõi linnade tekke põhjuseks feodaalkorra tekkimise (sellel õpilasel puudus vastus ka keskaja kestvusest ja perioodidest). Mainiti veel põhjustena kuningavõimu tugevnemist, ühtset riiki ja killustatud riikide teket.

Antud küsimuses oli teadmiste tase äärmiselt madal. VI klassi ajaloo õpikus linnade tekke põhjused on toodud paksult trükitult,¹ et rõhutada õpilastele küsimuse tähtsust. See on ühtlasi orientiiriks õpetajaile, et aine kordamisel tuleb sellistele probleemidele rohkem tähelepanu pöörata. Samas näitasid vastused, et õpilased ei oska üldistada ega näha, et linnade tekkel olid ühesugused põhjused nii Lääne-Euroopas kui ka Venemaal.

3. küsimus -

võimalus saada 2 punkti, keskmine tulemus 1972.a. - 0,8 p.
1973.a. - 0,9 p.

Talupoeg kandis keskajal kiriku ja riigi heaks järgmisi koormisi: a) ... b) ...

See pidanuks olema A variandi lihtsaim küsimus. Tulemused olid siiski kesised. Sagedamini teati nimetada kirikukümnist. 1972.a. vastanud 88-st õpilasest teadis seda 64 last s.o. 72,7% ja 1973.a. vastanud 125-st õpilasest

¹ J.V. Agibalova, G.M. Donskoi, Keskaeg, õpik VI klassile, Tallinn 1971, lk. 75 ja 77.

92 s.o. 73,6%. Kokku 213 õpilasest vastas õigesti 156 ehk 73,2%.

Kirikukümnise mainimisel esines ebatäpsust sõnastuses: "Osa saagist anti kirikule" - 15 õpilast; "Kirikumaks" - 20 õpilast.

Riigimakse teati vähem - 88-st vastanust teadis õigesti 14 õpilast s.o. 15,9% ja 125-st õpilasest 31 s.o. 24,8%. Kokku 213 õpilasest vastas õigesti 45 (21,1%).

Kui kirikukümnis on õpikus antud tugevalt trükituna¹, siis riigimaksu leiame tsentraliseeritud riikide tekkimise juures vaid kursiivis.² On näha, et sellele küsimusele pole küllaldaselt tähelepanu pööratud, kuigi ta on talupoegade ekspluateerimise viis. Seepärast oli õigete vastuste arv ka äärmiselt väike ja õpilased olid vääralt pakkunud loonusrenti 30 juhul, tegu 18 juhul, andamit 19 juhul. Sellest võis järeldada, et õpilased ei eralda talupoegade kohustusi riigi ja feodaalide heaks, vaid peavad neid üheks ja samaks.

Nii anti õigeid vastuseid 1972.a. 44,4%, 1973.a. 49,2%. Kokku 213 õpilasest vastas õigesti 46,8%.

4. küsimus -
võimalus saada 4 punkti, keskmine tulemus 1972.a. - 0,38 p.
1973.a. - 0,8 p.

Tsentraliseeritud riigid Lääne-Euroopas tekkisid
... saj. Nende tekkimise põhjusteks olid: a) ..., b) ...,
c)

Tsentraliseeritud riikide tekkimise aega ja põhjusi õpitakse VI klassis II poolaastal ja see jääb üheks kesksuks probleemiks õppeaasta lõpuni. Õpilaste teadmised olid selles küsimuses puudulikud - 1972.a. kontrolltöö põhjal

¹ J.V. Agibalova, G.M. Donskoi, Keskaeg, õpik VI klassile, Tallinn 1971, lk. 29.

² Samas, lk. 121.

suutis anda ammendava vastuse 88-st õpilasest ainult 9,6% ja 1973.a. 125-st õpilasest 21,6%. Kolga-Jaani 8-kl.Kooli õpilased jätsid sellele küsimusele täielikult vastamata.

Tsentraliseeritud riikide tekkimise algusena oli märgitud VII sajandist kuni XIX (!) sajandini peaaegu iga sajandit. See näitab, et ei orienteeruta tsentraliseeritud riikide tekke ajas ega osata seda protsessi ja feodaalkorra õitsengut omavahel seostada. Ainult 33 õpilast 213-st (15,4%) oskasid tsentraliseeritud riikide tekke ajaks märkida õigesti XV sajandit. Ka vaadeldava protsessi põhjusi ei osatud õigesti välja tuua, kuigi siin oleks saanud õigesti vastata kahel viisil. Näiteks - kes olid kindlast kuningavõimust huvitatud:

1) kindlat kuningavõimu vajasid ja toetasid väikefeodaalid, kes otsisid kuningavõimult abi võitluses suurfeodaalide rõhumisega ja talupoegade sõnakuulmises hoidmiseks,

2) kindlat kuningavõimu vajasid ja toetasid linnaelanikud, lootes tugevalt keskvõimult leida abi feodaalide röövretkede vastu linnadesse,

3) kindlat keskvõimust olid huvitatud ka talupojad, kes lootsid, et siis lõpevad laastavad kodusõjad.¹

Selle küsimuse formuleeringus esines väike viga, kuna küsimust oleks võinud sõnastada paremini, näiteks: "Misesugused elanikkonnakihid ja miks nad toetasid tsentraliseeritud riikide teket Lääne-Euroopas?"

Lähtudes majanduslikust seisukohast oleks vastus selline:

1) majanduse üldine areng nõudis sidemete tugevdamist maa üksikute osade vahel,

2) kindlast kuningavõimust olid huvitatud mitmed elanikkonna kihid - väikefeodaalid, linnaelanikud ja ka talupojad,

¹ J.V. Agibalova, G. M. Donskoi, Keskaeg, õpik VI klassile Tallinn 1971, lk. 125

3) kindla, tsentraliseeritud riigi teket toetas ka kirik.¹

Vastustest võis leida üpris imelikke väiteid: "a) Oli kindlustatud maa, b) linnad olid hävitatud, c) ei olnud väljaõpetatud kaupmehi"; "a) Feodaalkorra killustatud, b) naturaalmajandus, c) talurahvasõjad" - nii vastas 10 õpilast; "a) Tekkis arhitektuur, b) tekkis käsitöö" - 4 õpilast.

Paistab, et tsentraliseeritud riikide tekke põhjuste selgitamisele tuleb edaspidi pöörata hoopis enam tähelepanu. Praegu võib järeldada, et kui ei mõisteta tsentraliseeritud riikide tekkimise põhjusi, ei suuda õpilased mõista ka tsentraliseeritud riikide tekke suurt tähtsust ja erinevust killustatud riikidest.

5. küsimus -

võimalus saada 2 punkti, keskmine tulemus 1972.a. - 0,29 p.
1973.a. - 0,2 p.

Keskaja silmapaistvamad kirjanikud olid: a) ... ,
b)

See küsimus näitas õpilaste kultuurialast silmaringi. Tööde analüüsimisel selgus, et kirjanikke ei teata. 1972.a. vastanud 88-st õpilasest andis õigeid vastuseid vaid 14,7% ja 1973.a. 125-st õpilasest 12,8%. Küsitud oli silmapaistvamaid kirjanikke, mistõttu vastustes taheti näha kas Rabelais', Thomas Morust või Shakespeare. Needki, kes vastasid õigesti, tegid aga nimede kirjutamisel vigu (Seikspiir, Seikspieere). Sellist vastust lugesime siiski punkti vääriliseks. Kirjanikena oli vääralt märgitud Tylerit - 10 õpilast, Homerost - 15 õpilast, Avicennat - 20 õpilast, Muhamedi - 18 õpilast. Peale nende võis leida veel järgmisi vildakaid vastuseid: Lomonossov - 2 õpilast, Aristoteles - 2 õpilast, Nestor - 3 õpilast, Läti Henrik - 3 õpilast, Kreutzwald - 2 õpilast.

¹ J.V. Agibalova, G.M. Donskoi, Keskaeg, õpik VI klassile, Tallinn 1971, lk. 133.

Selle küsimuse vastus haarab kultuuriteemat, mida õpitakse õppeaasta lõpus. Vastustest järeldus, et õpilastel oli see teema omandamata, kuna viimaste tundide õppematerjal võetakse läbi kiirustades ja formaalselt, mistõttu ka teadmised jäävad pinnalisteks ning ununevad õige pea. Ilmselt on see antud juhul üks peamisi põhjusi.

6. küsimus -

võimalus saada 3 punkti, keskmine tulemus 1972.a. - 1,4 p.
1973.a. - 1,1 p.

Seleta lühidalt, mida tähendavad mõisted a) naturaalmajandus, b) loonusrent, c) manufaktuur.

Teadmiste protsent oli vastavalt 1972.a. 48,1 ja 1973.a. 39,2. 213 vastanust andis õigeid vastuseid 43,6%. Kõige paremini teati naturaalmajandust - 213 õpilasest andsid ammendava vastuse 172,5 õpilast s.o. 80,9%. Manufaktuuri mõistel oli aga õigeid vastuseid ainult 121,5 s.o. 57,0%.

Mõistete õigsuse hindamisel arvestati, et nende süvendamine jätkub VII klassis ja kui õpilasel oli antud paar olulist elementi (naturaalmajanduse ja manufaktuuri puhul), loeti vastus punkti vääriliseks. Näiteks sai ka see õpilane punkti, kes oli märkinud, et naturaalmajanduse korral valmistatakse kõik vajalik ühe mõisa piires, sisse veetakse ainult rauda ja soola, Mainimata oli aga kaubavahetuse puudumine. Vastustest võis lugeda väga erinevaid iseloomustusi ja seletusi. Näiteks manufaktuuri kohta - ehitusstiil; käsitöö liik; käsitöölise ühing (15 õpilast); töökoda, kus toodeti kalevit (16 õpilast); suur ühiskondlik ettevõtte (10 õpilast); dokumentide hoidla (20 õpilast); kaupmehed astusid ühte manufaktuuri ja käisid kauplemas; need on need, mida kasutati ehitusele kaunistusena; vabrik; tehas (15 õpilast).

Nagu selgus oli paljudele õpilastele see mõiste jäänud täiesti võõraks. Ilmselt oli põhjuseks, et antud mõiste esineb õppeaasta viimasel veerandil, mistõttu ta kinnistamiseks jääb vähe aega. Teadmisi saaks parandada, kui

kordamise käigus kõrvutada manufaktuuri ja käsitöölise töökoda - nii et õpilastel tekiks piltlik kujutus mõlemast mõistest.

Paremini mäletasid õpilased naturaalmajandust ja loonusrenti. Loonusrendi juures õpilased teadsid, et see on maksu liik, aga kuidas seda konkreetselt tasutakse, pole paljudel meeles. Näiteks: "Maksu maksmine mõisa" - 10 õpilast, "Pool viljasaagist anti mõisa" - 20 õpilast.

Võõriti mäletamist esines ka naturaalmajanduse mõiste juures, näiteks: "Kõik vajalik tehti ühe mõisa piires" - 5 õpilast, "Kaubitsemine ühe mõisa piires" - 9 õpilast, "Kus valitses üks inimene ja talle kuulusid maa-alad".

Õpilased peaksid neid mõisteid siiski rohkem mäletama, sest on ju õpetajal tunnis kõige kergem frontaalselt korrata just mõisteid ja daatumeid.

7. küsimus -

võimalus saada 5 punkti, keskmine tulemus 1972.a. - 3,6 p.
1973.a. - 3,6 p.

Ühenda sündmus, daatum ja isik

1) Ameerika avastamine	630	T. Münzer
2) Talurahvasõda Saksamaal 1337-1453		J. d' Arc
3) Islami tekkimine	1492	c. Kolumbus
4) Saja-aastane sõda	1419-1434	J. Žižka
5) Hussiitide sõjad	1525	Muhamed

See testi osa oli vastatud rahuldavalt, mistõttu ka teadmiste protsent oli suhteliselt kõrgem. 213-st õpilasest andis õigeid vastuseid 71,9% vastanuist.

Põhilisteks vigadeks oli Saksamaa talurahvasõja segi-ajamine islami tekkega. Anti segamini nii daatumeid kui ka nende kahe sündmusega seotud ajaloolised isikud.

Kui 630.a. on vähemtuntud, siis islami teket sajan-
deis ning Muhamedi nime peaks kindlasti mäletama. Talurah-
vasõda Saksamaal jääb jällegi IV õppeveerandisse ning kin-
nistamiseks on vähem aega kui Saja-aastase sõja või Hus-
siitide sõdade puhul. Õppeaasta lõpul, kordamise ajal, tu-
leks neile küsimustele siiski rohkem tähelepanu pöörata.

Kõige paremini tunti Ameerika avastamist. Esile võib tõsta siin V Keskkooli VII^d klassi ja Kolga-Jaani 8-kl. Kooli VII klassi õpilasi, kes andsid 100% õige vastuse.

2. B variandi tööde analüüs.

1. küsimus -

võimalus saada 5 punkti, keskmine tulemus 1972.a. - 4,5 p.
1973.a. - 4,2 p.

Nimeta 5 ühiskondlikku korda inimkonna tekkest tänapäevani.

Õpilaste teadmiste protsent 1972.a. kontrolltöös oli 90,6 ja 1973.a. - 87,4. Kokku 208-st õpilasest andis õigeid vastuseid 89%. Vastused tuli lugeda üldiselt õnnestunuks ning see oli ka testi ainuke küsimus, mida õpilased nii hästi oskasid. Headele teadmistele on aidanud kaasa asjaolu, et seda küsimust puudub osaliselt juba IV klassi ajalookursus, V klassis õpitakse aga põhjalikumalt ürgkogukondlikku ja orjanduslikku korda. Lisaks ajaloole käsitletakse ühiskondlik-poliitilisi formatsioone ka kirjanduse tundides.

Kontrolltööde põhjal selgus, et rohkem tähelepanu tuleks pöörata ürgkogukondlikule korrale, et sellest ei eristataks sugukondlikku kogukonda ega naaberkogukonda, vaid mõistetakse nende mõistete omavahelist seost. See oli õpilastel tüüpiliseks veaks. Näiteks tõi Marju P. Kolga-Jaani 8-kl. Koolist ühiskondlike formatsioonide järgmise loetelu: "1. Ürgkogukondlik kord, 2. Naaberkogukondlik kord, 3. Sugukondlik kord, 4. Feodaalkord, 5. Kapitalistlik kord." Jaotades ürgkogukondliku korra arengu etappideks ja esitades neid eri formatsioonidena, sai õpilane 5 ühiskondlikku korda, jättes märkimata tänapäeval meie ühiskonnas valitseva korra. On vähe usutav, et õpilased seda ei teadnud. Arvatavasti tuleneb sellest ka sotsialistliku korra teadmise kõige madalam protsent - 208-st vas-

tajast märkis õigesti 164 õpilast ehk 78,8%.

2. küsimus -

võimalus saada 4 punkti, keskmine tulemus 1972.a. - 1,5 p.
1973.a. - 1,1 p.

Lääne-Euroopas algas feodaalne killustatus ... saj.
ja lõppes ... sajandil. Feodaalse killustatuse põhjus-
teks olid: a) ..., b)

Teadmiste protsent sellel küsimusel oli vastavalt 1972.a. ja 1973.a. 38,6 ja 29,5. Kokku vastas 208-st õpilasest õigesti 34,5%.

Paistab, et siin peitub põhjus õpetamises, sest kontrolltööde ajaks olid kõik õpetajad jõudnud feodaalse killustatuse juurde Vana-Vene riigis ning oleks tulnud kõrvutada feodaalset killustatust Lääne-Euroopas ja Venemaal.

Feodaalse killustatuse algust ei märkinud õigesti ükski õpilane III 8-kl. Kooli VII^a ja VII^b klassist ning V Keskkooli VII^b klassist. Näiteid töödest keskaja kestvuse kohta: IV-V sajand - 3 õpilast; IV-XV sajand - 5 õpilast; VI-XV sajand - 2 õpilast; VII-VIII sajand - 12 õpilast. Vastustest järeldus, et õpilastel puudus arusaamine seosest aja ja majanduselu arengu vahel. 208-st õpilasest vastas keskaja kestvust õigesti 43,7%.

Põhjuseks osati esile tuua majanduse naturaalsel iseloomu, kuid feodaalide maavalduste kasvu, mis andis suurfeodaalidele nende majandusliku ja poliitilise sõltumatusse ning omavahelisi tülisid teati märksa vähem.

Esitatakse selliseidki feodaalse killustatuse põhjusi: "Feodaalidel puudus väejuht" - 5 õpilasel, "Feodaalne killustatus" - 7 õpilasel, "Klasside tekkimine" - 7 õpilasel.

3. küsimus -

võimalus saada 2 punkti, keskmine tulemus 1972.a. - 1,1 p.
1973.a. - 1,6 p.

Talupoeg pärisori kandis feodaali heaks järgmisi
koormusi: a) ..., b)

Küsimuses nõutud materjali tundmine oli rahuldav 1972.a. anti õigeid vastuseid 59,4% ja 1973.a. 80,1%. Kokku 208-st õpilasest vastas õigesti 69,7%.

Mõnevõrra paremini teati mõisategu. Paistis silma aga küllalt pika vastuse formuleering - "Talupoeg pidi töötama mõisa põllul mitu päeva nädalas". Parimad vastused olid V Keskkooli VII^d klassi õpilastel.

Loonusrenti teati vähem. Oli umbmääraseid vastuseid - "Talupoeg pidi andma pool saagist feodaalile; "Talupoeg pidi feodaalile andamit maksma." Millegipärast oli loonusrent segi aetud pärisorise talupoja iseloomustusega - polnud maad, õigusi, kuulus feodaalile. 25 õpilast nimetas lisaks veel kirikukümnist. Kirikukümnis on ilmselt hästi meelde jäänud ja nüüd, küsimust täpsemalt lahtimõtestamata, lisati igaks juhuks ka see juurde.

Osa õpilasi oli pakkunud kirikukümnist hoopis teo- või loonusrendi asemel. Selle küsimuse eest oleks saadud hoopis rohkem punkte, kui oleks vastatud täpsemalt, vältides pealiskaudsust ja kirjeldavaid vastuseid. Keskaaja õpikus § 5¹ on antud nende mõistete kohta täpsed definitsioonid, millest pidanuks õpilased ja õpetajad juhinduma nii õppimisel kui kordamisel.

4. küsimus -

võimalus saada 3 punkti, keskmine tulemus 1972.a. - 1,0 p.
1973.a. - 1,9 p.

Talupoegade ülestõusud said keskajal lüüa järgmistel põhjustel: a) ... , b) ... , c)

Selle küsimuse puhul nõuti kolme põhjuse mainimist. Ülestõusude lüüasaamise põhjusi oli aga kaugelt rohkem, millest tulenevalt olid ka vastused vägagi erinevad. Üks õpilane tõi välja just kõige põhilisemad põhjused, teine

¹ J.V. Agibalova, G.M. Donskoi, Keskaeg, õpik VI klassile, Tallinn 1971, lk. 29.

aga vähemtähtsad, kuid mõlemad vastused vastasid nõuetele ja loeti õigeks.

1972.a. teadmiste protsent oli 34,8 ja 1973.a. - 66,1. 208-st õpilasest andis õigeid vastuseid kokku 50,4%.

Talupoegade ülestõusudega olid õpilased juba põgusalt kokku puutunud IV klassi ajalookursuses, VI klassis õpitakse sügavamalt ka peamisi põhjusi, miks ülestõusud olid määratud nurjumisele. Vastustest võis näha, et need põhjused jäävad aga tahaplaanile, õpilaste mälus olid kindlamini püsinud vähemtähtsad tegurid. Nii selgus, et kõige rohkem olid õpilased suutnud meenutada ülestõusnute halba relvastust - 73,3%. Edasi loetleti lüüasaamise tähtsamaiks põhjusteks nõrka distsipliini ja sõjaväe halba korraldatust, organiseerimatust - 31,9% õpilastest. Nende väljaastumiste stiihilisust teadis ainult 17,1% õpilastest. Ükski õpilane ei märgi usku "heasse kuningasse".

Esines ka täiesti mõtlematuid ja naiivseid vastuseid ("Ei saanud süüa" - 12 õpilast; "Ei olnud häid riideid" - 15 õpilast).

5. küsimus -

võimalus saada 2 punkti, keskmine tulemus 1972.a. - 1,2 p.

1973.a. - 1,0 p.

Lääne- Euroopas valitseid keskajal 2 ehitusstiili:

... stiil ja ... stiil.

See oli küsimus kultuurivaldkonnast ja peaks olema samaväärne A - rea 5. küsimusega kirjanikest. Ometi anti küsiteldavale küsimusele suhteliselt rohkem õigeid vastuseid - 1972.a. - 64,2% ja 1973.a. - 51,1%. Kokku oli 208-st vastanust õigete vastuste protsent 57,6.

Kui mäletati vaid üht ehitusstiili, siis oli selleks enamuses gooti stiil. Kindlasti on gooti stiil oma suursuguse ja väljendusrikkuse poolest õpilastele rohkem meelde jäänud, sest selles stiilis ehitusi võivad õpilased näha ka meie vabariigis, eelkõige Tallinnas, kus rõhuv enamik õpilastest on käinud.

Vastustes esines vigu sõna "gooti" kirjutamisel. Samuti

oli "romaani" asemele märgitud mõnikord "rooma". Paljud õpilased (igast koolist mõned) olid pakkunud ehitusstiilidena arhitektuuri ja skulptuuri. Viiel juhul esines "gatesstiil", ilmselt moonutus ähmaselt meelde jäänud gooti stiilist.

6. küsimus -

võimalus saada 3 punkti, keskmine tulemus 1972.a. - 1,9 p.
1973.a. - 1,8 p.

Seleta lühidalt, mida tähendavad mõisted: a) absoluutne monarhia, b) mõisategu, c) tsunft.

Õigete vastuste protsent oli 1972.a. 66,2 ja 1973.a. 62,5. Kokku vastas 208-st õpilasest õigesti 64,3%.

Õpilased tundsid paremini "mõisategu", mille kohta anti 82,9% õigeid vastuseid. See mõiste oli ikka ühendatud talupoja tööga mõisapöllum.

Mõistele "tsunft" anti 70,1% õigeid vastuseid. Selle mõiste puhul ilmes teadmiste poolikus, kuna sageli jäeti nimetamata osa mõiste sisusse kuuluvaid olulisi tunnuseid. Näiteks esinesid vastused: "Käsitöölise ühing"; "Selts"; "Olid kingseppade, käsitöölise tsunftid". Esines ka seda, et tsunfti nimetati kaupmeeste ühinguks. Mõiste "tsunft" puhul oleks olnud vaja eelkõige välja tuua asjaolu, et tegemist oli ühe kindla eriala käsitöölise ühinguga. Tavaliselt püüti loetleda tsunfti välised tunnused - lipp, vapp, põhikiri. III 8-kl. Kooli VII^b klassist kirjutasid õpilased tsunfti kohta: "Korraldati rongkäik pärast võidukat sõjakäiku" (järgneb osavõtjate loetelu). Vastus oli ilmselt segi aetud kõlaliliselt sarnase "triumfiga". Sama kooli ja klassi õpilane kirjutas: "On kus otsustati iga suguseid asju, sõlmiti rahu ja kuulutati sõda."

Raskusi oli aga teinud mõiste "absoluutne monarhia" - õigeid vastuseid esines vaid 38,7%. Siin ilmes mõiste ülemäärane kitsendamine. Toodi esile kuningatrooni pärilikkus, kuid nimetamata jäeti absoluutse monarhia põhiline tunnus - ühe isiku piiramatud võim, mis anti edasi pärimise teel. Paljud õpilased ei märgi, kas absoluutne

monarhia on piiratud või piiramatu kuningavõim. Kalev T. (Kalmetu 8-kl. Kool) on kirjutanud järgmise definitsiooni: "On usk jumalatesse ja nende kummardamine", Kadri P. (IV 8-kl. Kool VII^d) - "Feodaalide vahel olid halvad sidemed", samast klassist Tarmo T. - "Kogu võim oli feodaalide käes."

Ilmselt tuleb õpetajail rohkem tähelepanu osutada põhi-
mõistetele, rõhutades just olulisi tunnuseid ning püüdes
tahaplaanile jätta vähemtähtsat, sest on ju teada, et õpi-
lane omandab kergemini silmatorkavat illustratiivset mater-
jali. Õpetaja peab aga aruka kordamisega tooma esile ja kin-
nistama põhilist.

7. küsimus -

võimalus saada 5 punkti, keskmine tulemus 1972.a. - 2,5 p.
1973.a. - 2,4 p.

Ühenda sündmus, daatum, isik.

1. Reformatsioon Saksamaal	1381	V. da Gama
2. Trükikunsti leiutamine Euroopas	1358	W. Tyler
3. Žakerii	1445	M. Luther
4. Talurahvasõda Inglismaal	1498	C. Calle
5. Avastatakse mereteed Indiasse	1517	J. Gutenberg

Õpilaste teadmised sellele testile vastamisel olid
järgmised: 1972.a. - 50,6% ja 1973.a. - 49,3%.

Paremaid teadmisi näitasid Kolga-Jaani 8-kl. Kooli VII
klassi õpilased, kes oskasid ühendada daatumeid ja isikuid
õigesti 71,1% ja levinumaks veaks oli W.Tyleri ja C. Calle
vahetamine, kus W.Tyler seoti Žakeriiga ja vastupidi.

Testis esinevad ajaloolised isikud on ajaloo areenil
kõik progressiivsed tegelased, mistõttu peaks nende tundma
õppimine õpilastes esile kutsuma positiivseid emotsioone,
mis omakorda aitab õpitud kinnistada.¹

Nigelad vastused aga tõendavad, et õpetajad ei rõhuta
antud sündmusi - isikuid küllaldaselt ja ilmselt kasutatak-
se vähe ka illustreerivat materjali, mistõttu õpilased unus-
tavavad õpitu ka kiiresti.

Kokkuvõtteks võime öelda, et kontrollitud VII klasside
õpilaste teadmised VI kl. keskaja ajaloo raudvarast on väga

¹ П.В. Гора, Опыт изучения истории средних веков в VI классе,
М. 1965, стр.49.

kesised, kuid neid teadmisi võime lugeda püsivalt omandatud teadmisteks. Neid teadmisi oskavad õpilased kasutada ja neile teadmistele baseerub edaspidine ajaloo õppimine, sest keskaja ajaloo kursust ei õpita enam ei VIII klassilise kooli ulatuses ega ka keskkoolis.

IV p e a t ü k k

KONTROLLTÖÖDE VÖRDLEV

ANALÜÜS

Kahes eelnevas peatükis analüüsiti kontrolltööde tulemusi VI ja VII klasside lõikes. Kuna esitatud küsimustik oli mõlemas klassis põhiliselt sama, siis võis teha nende kahe töö põhjal võrdleva analüüsi, et leida vastust küsimusele: kui palju olid VII klassi õpilased keskaja ajaloo raudvarast püsivalt omandanud. Kuna töö toimus VII klassides õpilastele ette teatamata, siis said õpilased tugineda ainult neile teadmistele, mida nad olid omandanud eelmisel aastal VI klassis ajalugu õppides. Seepärast võime pidada neid teadmisi püsivalt omandatud teadmisteks, osaks sellest vundamendist, millele ehitatakse õpilaste ühiskondlik-politilised veendumused. Füsioloogilisest aspektist kujutavad need teadmised endast suhteliselt püsivaid seoseid ning seoste süsteeme õpilaste ajurakkude vahel.¹

Kindlalt omandatud teadmiste all mõistame seega teadmisi, mida õpilane suudab meenutada pikemat aega ja kasutada neid uute teadmiste omandamisel ja läbitöötamisel. Murdeelised lapsed kasutavad õppimisel peamiselt mõttelist omandamist, mis kujutab endast mõtestatud seoste kujunemisest juba omandatud materjali ja õpitava materjali vahel. Õppematerjali omandamine on edukas, kui õpilased on püstitanud eesmärgi pidada seda meeles pikemaks ajaks ja ka siis, kui on

¹ М. Н. Шардаков, Очерки психологии школьника, М. 1955, стр. 60.

olemas uute teadmiste sidumiseks vajalik eelteadmiste tagavara . Kui aga õpilane püüab õpitavat meelde jätta mehhaanilise tuupimise teel, nõuab see palju rohkem aega ning ununeb kiiresti.

Õpilased tulid kontrolltöö (testi) kirjutamisega toime 30 minuti jooksul. Mõlemad variandid osutusid VI klasside õpilaste teadmiste mõtmisel võrdseiks, VII klasside õpilastele tegi raskusi A-rühmas nõutud keskaja kestvuse ja perioodide määramine, mis avaldas mõju ka punktide kogusummale.

Keskaja ajaloo raudvaralistes teadmistes ilnenud dünaamikat näitab järgmine tabel.

Õpilaste teadmiste dünaamika keskaja ajaloo raudvara tundmises.

Tabel nr. 15

	1974. aprill VI kl.	1973. a. november VII kl.	1972. a. november VII kl.
Töö kirjutanud õpilaste arv	255	256	165
Kokku anti õigeid vastused	4882	3081	1915,5
Õigeid vastuseid keskmiselt 1 õpilase kohta	19,1	12,0	11,6
Sama % õigete vastuste võimalikust arvust	79,5	50	49,5
Teadmiste kahanemine võrreldes VI kl. õpilaste tasemega	TASE 100,0	62,8	61,0

Tabeli analüüs lubab järeldada, et keskmiselt on õpilased vähem kui poole aastaga unustanud ligemale 40% keskaja ajalugu puudutavatest olulistest teadmistest. Nagu selgub tabelist nr. 16, mis annab õigete vastuste protsendi VI klassides ja VII klassides 1973.a. ning teadmiste muutumise, olid A-variandis õpilastel kõige paremini meeles vastused 7. küsimusele, mis nõudis ajalooliste isikute ja daatumite tundmist. Kui VI klassi õpilaste teadmiste protsent selle küsimuse osas oli 92,3, siis VII klassi õpilaste teadmiste protsent vastavalt 1972.a. 71,8 ja 1973.a. 72 (edaspidi kasutatakse sama järjestust ilma aastaarvudeta). Seega oli unustamise protsent keskmiselt 20.

B-variandil olid küll samaväärsed isikud - daatumid (Zakerii - C. Calle, talurahvasõda Inglismaal - W. Tyler jt.), kuid teadmiste aste osutus madalamaks. Kui VI klassi õpilased andsid 85,5% õigeid vastuseid, siis VII klassides oli see 49,3% ja 50,6% - unustamise protsent keskmiselt 35, mis on tunduvalt kõrgem kui A-variandil.

Nõutud teadmiste omandamine pole võimalik ilma piisavate mälu - ning fantaasiakujutlusteta.¹ Õpilased pidid teadma nii isikuid kui daatume, mis olid omavahel seotud. Nagu katsed on näidanud jäävad ajaloolised aastaarvud ja sündmused õpilastele hästi meelde siis, kui nad õpivad neid põhjuslikes seostes ja ajalises järgnevuses.²

Kõik antud sündmused olid küllalt eredad episoodid keskaja ajaloost. Vastustest selgus, et õpilased oskasid paremini seostada ajaloolisi isikuid selliste sündmustega, mida kajastab ka ilukirjandus. Näiteks Ameerika avastamine, hussiitide sõjad. Samuti teati hästi sündmuste seoseid, mille õppimisel sai kasutada kontuurkaarti, nagu maadeavastused

¹ N. Levitov, Lapse ja pedagoogiline psühholoogia, Tallinn 1968, lk. 79.

² M. H. Шардаков, Очерки психологии школьника, М. 1955, стр. 52.

ja talurahvaülelõestõusud. Kontuurkaardile kandmise käigus omandas õpilane tänu maksimaalsele tegevusele kindlalt ülelõestõusude piirkonnad või meretee. Selliseid sündmusi nõuti rohkem A-variandis, sellest ilmselt ka paremad vastused. Kuid õpilaste teadmised ununevad peagi kui neid ei korrata. Antud küsimuse puhul on küllalt kerge korrata, kuna see ei nõua suuremat ajakulu. Kordamisel oleks efekt suurem kui õpetaja seoks mitut sündmust - isikut - daatumit, et õpilasel tekiks side mitme sündmuse vahel. Õpetajail tuleb meeles pidada, et VI klassi õpilase tähelepanu ei ole õige koormata üheaegselt suure hulga muljetega. Kui õpilase tähelepanu on suunatud mingile nähtusele, ei suuda ta samaaegselt keskenduda kõrvalseikadele. Seepärast peab õpetaja hooliga läbi mõtlema, milliseid näitlikke vahendeid kasutada, et anda õpilasele just olulise materjali osas emotsionaalne laeng, mis aitaks õpitavat omandada pikemaks ajaks.¹

Lääne-Euroopa linnade tekke aega ja põhjusi teadsid VI klassi õpilased 61,7%, VII klasside õpilased aga vaid 24,2% ja 29,3%. Huvitav on tõdeda, et VI klassi õpilased teadsid paremini linnade tekke sajandit, põhjusi seevastu vähem. VII klasside õpilased teadsid aga paremini linnade tekke põhjusi, tuues esile peamiselt käsitöö eraldumist põllumajandusest.

VI klassi ajalookursuses õpiti tundma linnade tekke aega ja põhjusi paralleelselt. Nii tekkis õpilaste mälu seos linnade tekke ja käsitöö arengu vahel, sest keskaja õpikus kirjeldatakse eredalt just käsitööd keskaegses linnas, mis õpilastele ka meelde jääb. Samal ajal majanduse üldine areng, mille tulemuseks saigi käsitöö intensiivne areng ja eraldumine põllumajandusest jäid õpilaste silmis tahaplaanile. VII klassi jõudnud õpilased aga linnade teket eraldi ei õppinud ning sellega on tõenäoliselt seletatav, et VII klassi õpilased olid unustanud suurel määral linnade

¹ Н. Ф. Добрынин, *Возрастная психология*, М. 1965, стр. 198.

tekke aja, küll aga oskasid esile tuua põhjusena käsitöö eraldumist põllumajandusest.

Feodaalse killustatuse sajandeid ja põhjusi teadsid VI klassi õpilastest 57,3%, VII klasside õpilased aga 38,6% ja 29,5%. Kui VI klassi õpilased märkisid feodaalse killustatuse põhjusena rohkem feodaalide suurmaavalduse kasvu ja kodusõdu, siis VII klassi õpilased töid enam esile naturaalmajanduse valitsemist. Sel ajal kui kontrolltöö läbi viidi õppisid VII klassi õpilased parajasti feodaalse killustatuse perioodi Venemaal. Kuna see ajajärk ei lange ajalisel kokku Lääne-Euroopa feodaalse killustatusega, siis on mõistetav, miks VII klassi õpilased ei meenuta õigesti seda perioodi Lääne-Euroopas.

Õpilane mäletas äsja õpitud ja paljud olidki märkinud sajandeid, mis langesid kokku feodaalse killustatuse perioodiga Venemaal. Võrreldes VI ja VII klassi õpikuid, selgus, et VI klassi õpikus olid feodaalne maavaldus ja hierarhia mõjuvamalt esile toodud, majanduse naturaalne iseloom aga nagu sulas eelnevaga, sellest ka VI klassi õpilaste feodaalide maavalduse kasvu ja kodusõdade parem tundmine. VII klassi ajalookursuses õpiti feodaalse killustatuse perioodil üksikuid ~~würstiriike~~ kui suletud majanduslike tervikuid - siit naturaalmajanduse esiletõstmine õpilaste vastustes. Arvestades seda, et õpilased õppisid VII klassis feodaalse killustatuse perioodi juba teistkordselt, oleks lootnud küll tunduvalt paremaid vastuseid. Eelduste kohaselt oleks VII klassi õpilaste vastused võinud olla isegi paremad, sest selle perioodi õppimise juurde ajalookursuses enam tagasi ei tulda ja õpilastel on feodaalse killustatuse olemust tundmata raske mõista tsentraliseeritud riikide loomise vajadust. Seda näitaski tsentraliseeritud riikide tekke aega ja põhjusi nõudev küsimus, mille juures esinesid teadmistes väga suured kõikumised. Ka VI klassi õpilased ei vastanud sellele küsimusele rahuldavalt, andes ainult 58,7% õigeid vastuseid. VII klassi õpilaste teadmi-

sed olid aga äärmiselt madalad - vastavalt 9,6 % ja 21,6 %. Need vastused baseerusid eelmisel aastal õpitud, sest VII klassis ei oldud tsentraliseeritud riigitekke õppimiseni veel jõutud. Pealegi nõudis sellele küsimusele vastamine küllalt arenenud analüüsi-sünteesi võimet, millest VI klassi õpilastel jääb veel vajaka.¹ Küll tulnuks õpilaste tähelepanu juhtida tsentraliseeritud riikide tekke vajadustele, põhjustele ja tagajärgedele, suunates laste tähelepanu eelkõige majanduslikele teguritele ja nende määravale osale ajaloo arengus. Tulleks näidata põhjuse-tagajärje seose suhtelisust: see, mis on ühe nähtuse põhjus, on ise samaaegselt mingi teise nähtuse poolt esile kutsutud, olles selle nähtuse tagajärg.² Sellise seose selgitamist oleks saanud õpetajad edukalt läbi viia kahe viimase küsimuse õpetamisel, ehk oleks siis ka teadmised paremad olnud kui õpilasi oleks lastud analüüsida, arutada ja järeldusi teha, mille tulemusena oleks neil tekkinud arusaamine seosest kahe erineva protsessi vahel. Kuid nagu selgus, pole õpilased neid küsimusi omandanud.

Kolmas küsimus nõudis talupoegade koormiste tundmist. Kirikukümnist ja riigimaksu mainisid VI klassi õpilastest 83,6 %, VII klassi õpilastest aga 44,4 % ja 49,2 %. Nii VI kui ka VII klassi õpilased teadsid tunduvalt vähem riigimaksu kui talupoegade koormisi kirikule. 213-st VII klassi õpilasest vastas riigimaksu õigesti ainult 21,3 %, kirikukümnist teadis seevastu 73,2 %. Märksa parem oli olukord feodaali kasuks makstavate koormiste tundmisega: VI klassi õpilased vastasid õigesti 89,6 % ning VII klassi õpilased 59,4 % ja 80,1 %. Kui teiste vastuste puhul oli VII klassi õpilaste teadmiste tase aastate lõikes enam-vähem ühtlane, siis selle küsimuse

¹ Psühholoogia, Õpik pedagoogilistele instituutidele, Tallinn 1968, lk. 131.

² H. Palamets, Ajalooliste mõistete kujundamise meetodikast, Tartu 1966, lk. 61.

puhul oli kõikumine väga suur. Tekkis küsimus, miks siis VII klassi õpilane ei osanud antud küsimusele õiget vastust anda, kuigi talupoegade koormised olid alles äsja õpitud. Vastus saab olla ainult see, et ka teistkordsel õppimisel ei ole õpilased piisavalt omandanud feodaalkorra ühe põhiklassi - pärisorise talupoja koormisi. Sellest võib arvata, et õpilased ei oska anda küllaldast seletust ka mõistetele "pärisorine talupoeg".

Mõistete tundmise kohta esines kummaski variandis üks küsimus, mis nõudis kolme mõiste sisu avamist. Mõlemal rühmal oli üks selline mõiste, mille õppimist jätkatakse VII ja VIII klassis ja mille sisu täieneb edaspidi õpilase teadvuses. Nendeks mõisteteks olid absoluutne monarhia ja manufaktuur. Ülejäänud mõistete omandamine pidi olema aga lõpule viidud VI klassis.

Prontsentuaalselt tunti mõisteid järgmiselt: absoluutne monarhia, mõisategu, tsunft - VI klassi õpilaste teadmised olid 84,7 %, VII klassi õpilastel 62,5 % ja 66,2 %; naturaalmajandus, loonusrent ja manufaktuur - VI klassi õpilastel 83,7 %, VII klassil aga 48,1 % ja 39,2 %. Nagu näeme, teadsid VI klassi õpilased kõiki mõisteid peaaegu samaväärselt, VII klassi õpilased aga tunduvalt paremini esimesi. Mõistete kujunemine toimub pikema aja vältel ning sel juhul, kui õpilasel tekib ühiskondlik-poliitilise korra ja põhimõtete vaheline loogiline side - siis võib õpilaselt oodata ka ammendavaid vastuseid. Antud tööde põhjal võib järeldada, et kontrolltööd kirjutanud õpilastel pole mõistete tundmine küllaldane. Rahule võib jääda ainult Viljandi V Keskkooli ja Viljandi IV 8-kl. Kooli VI klasside õpilaste vastustega.

Talupoegade ülesthõusude ebaõnnestumise põhjusi vastas VI klassi õpilastest õigesti 69,3 %, VII klassi õpilastest aga 34,2 % ja 66,1%. Nagu selgus VII klassi õpilaste vastustest oli edasimineku suur, jäädes ainult 3,2 % maha VI klassi õpilaste teadmistest. Siiski oleks lootnud ka VI klassi õpilastelt paremaid vastuseid, sest ülesthõusude lüüasaamise põhjusi hakatakse õppima juba IV klassist alates. Nagu psühholoogid väidavad, tuleb VI klassi

õpilane toime esemete ja nähtuste oluliste tunnuste esiletoomisega ja oskab neid ka kasutada. Kuid õpilase mõtlemises domineerivad veel konkreetsed piltlikud kujutlused ja seepärast kasutavad nad tihti väheolulisi tunnuseid.¹ Vastustest selguski, et õpilased olid suurel hulgal esitanud ülestõusu lüüasaamisel teisejärgulisi põhjusi, mis olid nende eale märksa mõistetavamad. Selle küsimuse õpetamisel tuleks kindlasti rakendada võrdlevat kordamist, et selle käigus õpilaste tähelepanu juhtida just olulistele põhjustele, mis aitaks kaasa ka õpitava kinnistamisele.

Kõige silmatorkavam ebakoht ilmnes seoses keskaja silmapaistvamate kirjanike tundmisega. Kuigi siin võrdlusandmed puuduvad (VI klassi õpilastel oli see küsimus asendatud seisuste kogudega Prantsusmaal ja Inglismaal) oli teadmiste protsent VII klassis ainult 12,8. Alles keskkoolis õpitakse väliskirjanduse ajaloo ka keskaja kirjanikke. Kuid need noored, kes keskkooli ei lähe, jäävadki nõrkade teadmistega. Klassipäevikutega tutvumine näitas, et keskaja ajaloo kursus oli kõikides klassides läbi võetud ja isegi korratud. Vastustest tekib küll vastupidine arvamus, kuid eks siin või põhjuseks olla ka õpilaste kevade meeoleolu.

Ka feodaalkorra ajalisi piire ja perioode teati lubamatult vähe VII klassi õpilaste osas 42,2 % ja 32,6 %. VI klassi õpilased aga andsid hoopis paremaid vastuseid - 87,9 %. See küsimus puudutab praktiliselt Lääne-Euroopat ja seepärast VII klassi õpilased pole seda ilmselt korranud või on teinud seda väga põgusalt. Vastandina sellele küsimusele võis näha, et ühiskondlikke kordi teadsid hästi nii VI kui VII klassi õpilased. Vastavalt 94,8 % ja 90,6 % ning 87,4 %. See on oluline küsimus, mille õp-

¹ H. Palamets, Ajalooliste mõistete kujundamise metoodikast, Tartu, 1966, lk. 52.

Õpilaste ajalooalaste teadmiste võrdlus.

Tabel nr.16

Küsimuse sisu	Õigete vastuste %		Teadmiste muutumise %
	1974.	1973.	
	V1 kl.	V11 kl.	
A.1.Keskaja periodiseering	87,9	32,6	-55,3
B.1. Ühiskondlikud korrad	94,8	87,4	-7,4
A.2. Linnade teke	61,7	29,3	-32,4
B.2.Feodaalne killustatus	57,3	29,5	-27,8
A.3. Talupoegade koormised	84,1	49,2	-34,9
B.3. Talupoegade koormised	89,6	80,1	-9,5
A.4. Tsentraliseeritud riikide teke	58,7	21,6	-37,1
B.4. Talurahva ülestõusud	69,3	66,1	-3,2
B.5. Ehitusstiilid	92,4	51,1	-41,3
A.6. Mõisted	83,7	39,2	-44,5
B.6. Mõisted	84,7	62,5	-22,2
A.7.Daatum-isik-sündmus	92,3	72	-20,3
B.7. Daatum-isik-sündmus	85,5	49,3	-36,2

pimist alustatakse juba IV klassis. Lisaks ajaloole käsitletakse ühiskondlikke formsioone ka eesti keele kirjanduse tundides.

Tabelist nr. 15 järeldub, et õpilased, olles jõudnud VII klassi, on unustanud ligi 40 % eelmise aasta teadmistest. See on liiga suur protsent ja võime tõdeda, et õpetamise kasutegur on veel küllalt väike. Ajutiste seoste süsteem, mis ajaloo õppimisel õpilase ajukoos tekitab, on liikuv; õpilane võib õpitu kergesti unustada, kuid kui õppematerjal on eelnevalt hästi läbitöötatud, siis on seda suhteliselt kerge meelde tuletada. Kui aga kordamist ei toimu, siis ajutised seosed kustuvad peagi. Sellest järeldus, kui tahetakse, et õpilased omandaksid piisavalt õpitava materjali, tuleb see eelkõige õpilastele hästi selgeks teha ja siis pidevalt korrata. Kuid kordamine peab olema hästi läbi mõeldud, sest ainult olulise eesmärgi olemasolu korral püüavad õpilased hoolikalt korrata. Juba algklassidest alates peab õpetama lapsi võrdlema.

Kasutades võrdlevat õppimist, areneb õpilastel analüüsi ja loogilise mõtlemise võime ja õpitav materjal kinnistub paremini. Õppetöö saab olla edukas sel juhul, kui õpitav materjal on korralikult selgeks tehtud ja alles siis minnakse edasi uue juurde. Selleks tuleb õpetada õpitava materjali plaani koostamist. Ilma plaanita õpitud materjali unustamine on peaaegu 2 x suurem. Plaani järgi õppimisel toimub ühtlasi õpitava aine süstematiseerimine.¹ Samuti tuleb õpetada lastele juba selles vanuses konspekterimise algeid, millel hilisemas õppetöös on väga oluline koht.

Kõike eelnevat kokku võttes võime järeldada:

Keskaja ajaloo raudvara tundmise tase on veel madal. Õpilased ei ole neid teadmisi küllalt kindlalt omandanud, kuigi raudvara materjal on ilmunud pedagoogilises kirjanduses, olles seega kättesaadav ajalooõpetajaile.

Aineõpetajate püsiv nõudlikkus ja töö järjekindlus jätavad soovida

¹ М. Н. Шардаков, Очерки психологии школьника, М., 1955, стр. 66.

Õpilaste käekiri on halb, ilmselt ei pööra ajalooõpetajad sellele küllaldast tähelepanu.

Olukorra parandamiseks oleks vaja:

1. Suuremat tõhku panna hajutatud ja paralleelsele kordamisele, seda eelkõige raudvaraliste teadmiste osas.
2. Ei tohi ära jätta kordav-üldistavaid tunde (see eba-koht selgus klassipäevikust), kuigi seda põhjendatakse ulatuslikust õppematerjalist tingitud ajapuudusega.
3. Oleks vaja tsentraliseeritud korras trükitud teste, et õpetaja saaks kergemini kontrollida õpilaste teadmisi ja koos sellega oma töö tulemusi.

K O K K U V Ö T E

1972/73. ja 1973/74. õppeaasta II veerandi alguses korraldati Viljandi rajooni mõnes koolis kontrolltöö, et jõuda selgusele, kuidas õpilased olid omandanud ajaloo raudvara. Eesmärgiks oli kontrollida VI klassi keskaja ajaloo raudvara tundmise püsivust VII klassis. Kontrolliti 421 VII klassi õpilast. Kontrolltöö viidi läbi 10.-25.novembrini järgmiste koolide VII klassides:

1972/73.õ.a.

1. Kalmetu 8-kl. Kool
2. Kolga-Jaani 8-kl. Kool
3. Viljandi III 8-kl. Kool
4. Viljandi IV 8-kl. Kool

1973/74.õ.a.

1. Kalmetu 8-kl. Kool
2. Holstre 8-kl. Kool
3. Viljandi III 8-kl. Kool
4. Viljandi IV 8-kl. Kool
5. Viljandi V Keskkool

1973/74.õ.a. 10.-17.aprillini viidi sama töö läbi VI klassides. Kontrolltöö küsimustes olid mõned muudatused, sest VI klassides polnud ajalookursus vee läbi töötatud. Töö toimus 255 õpilasega järgmiste koolide VI klassides:

1. Kalmetu 8-kl. Kool
2. Viljandi III 8-kl. Kool
3. Viljandi IV 8-kl. Kool
4. Viljandi V Keskkool

Kontrolltöö toimus testi vormis. Jagunes 7 küsimuseks, mis sisaldasid mõistete analüüsi, põhjuste-tagajärgede ja seoste väljatoomist, daatumite-sündmuste ja ajalooliste isikute või koha seostamist.

Hinnati punktisüsteemi alusel.

421-st VII klassi õpilasest kirjutas positiivsele hindele 221 ehk 52,5 % (1972/73.õ.a. 73 õpilast ehk 44,2 % ja 1973/74.õ.a. - 148 õpilast ehk 57,8 %), mitterahuldavale aga 200 ehk 47,5 %.

255-st VI klassi õpilasest kirjutas positiivsele hindele 94,5 %.

Kontrolltöö testi A ja B variandid osutusid VI klassi õpilastele raskusastmelt võrdseiks, kuid VII klassi õpilastele osutus A variant raskemaks, sest õpilased olid unustanud keskaja kestvuse ja perioodid. Kuna kontrolltöö küsimustikus olevad muudatused olid väikesed, siis sai teha võrdleva analüüsi VI ja VII klasside õpilaste tööde põhjal ja välja selgitada kui palju õpilased olid omandanud püsivaid teadmisi. Tööde analüüs näitas, et keskmiselt on õpilased vähem kui poole aastaga unustanud ligemale 40 % keskaja ajalugu puudutavatest olulistest teadmistest.

Selline olukord ei anna põhjust rahuloluks ja näitab, et koolides tuleb suuremat rõhku panna kordamisele, mis aitab õpilastel omandada püsivaid teadmisi.

Р Е З Ю М Е

В 1972/73 и 1973/74 учебном году во II четверти были проведены в Вильяндиском районе в некоторых школах контрольные работы.

Цель проведения контрольных работ была: проверить, на каком уровне знания у учеников 7 класса по истории средних веков, которую они изучали в 6 классе.

Всего отвечало на письменные вопросы 421 ученик.

Контрольная работа была проведена с 10 по 25 ноября в следующих восьмиклассных школах:

1972/73 уч. год

1. Калметуская восьмилетняя школа
2. Колга-Яаниская восьмилетняя школа
3. Вильяндиская III восьмилетняя школа
4. Вильяндиская IV восьмилетняя школа

1973/74 уч. год

1. Калметуская восьмилетняя школа
2. Холстреская восьмилетняя школа
3. Вильяндиская III восьмилетняя школа
4. Вильяндиская IV восьмилетняя школа
5. Вильяндиская V средняя школа

В 1973/74 уч. году с 10 по 17 апреля была эта же контрольная работа проведена в 6^X классах. В тесте контрольной работы были некоторые изменения, м.к. к этому времени еще не был пройден весь курс VI класса по истории.

Работа была проведена в следующих школах:

1. Калметуская восьмилетняя школа
2. Вильяндиская III восьмилетняя школа

3. Вильяндиская IУ восьмилетняя школа
4. Вильяндиская У средняя школа

Контрольная работа была составлена в форме теста-вопросника, в нём содержались вопросы по анализу понятия, объяснение причинно-следственной связи, задачи связать даты событий с историческими лицами или местами.

Оценивалась работа по пунктам.

Из 42I ученика 7^{Г⁰} класса ответило на положительную оценку 22I ученик или 52,5 % (в I972/73 уч. году 44,2 % и I973/74 уч. году 57,8 %).

На отрицательную оценку ответило 200 учеников, или 47,5 %.

255 учеников 6^X классов ответило на положительную оценку 24I ученик, или 94,5 %.

Варианты тестов А и Б оказались для учеников 6^X классов одинаковы по трудности, но в 7ЫХ классах вариант А оказался труднее т.к. у большинства были забыты время и периоды среднего века. Вопросы были изменены очень немного, поэтому можно сделать вывод насколько ученики 7ЫХ классов забыли основной материал по истории 6^{Г⁰} класса по истечении шести месяцев. Ученики забыли примерно 40 % из того основного, что учили в 6 классе. По таблице видно, что хуже были ответы на вопросы, которые были пройдены в IУ четверта в конце учебного года.

Здесь оказало своё влияние весенняя усталость и то, что повторение пройденного было недостаточное.

Работа показала что основные знания учеников по истории средних веков еще слабые.

Учителям нужно больше и более систематически повторять основной материал. Ученики должны уметь сравнивать хозяйственную и политическую жизнь и её знать причины в разные исторические периоды.

Для того нужно:

- I. Нужно чаще проводить обобщающие-повторительные уроки.
2. Больше внимание нужно обращать параллельному повторению особенно при повторении основных понятий по истории.
3. Для школ нужны обязательно централизованные печатные тесты, чтобы учителя легче могли бы проверять знания учеников и вместе с тем могли бы проверять результаты своей работой.

Всё это должно привести к устойчивым знаниям учеников.

K A S U T A T U D K I R J A N D U S

- Lenin, V.I. Teosed, 31 kd. , Tallinn 1955.
- Agibalova, J.V. Keskaeg, Õpik VI klassile, Tallinn 1971.
Donskoi, G.M.
- Ajaloo kontrolltööde tulemustest 1969/70, õppeaastal,
Tallinn 1970.
- Kaheksaklassilise kooli ja keskkooli programmid 1972/73.
Õppeaastaks. Ajalugu. Tallinn 1972.
- Kees, P. Ainetestide osa õpilaste teadmiste kont-
rollimisel. - "Nõukogude Kool", 1969, nr.5.
- Kees, P. Õpilaste teadmiste kontrollimisest 8-klas-
silise kooli ajalootundides, Tallinn 1965.
- Levitov, N. Lapse ja pedagoogiline psühholoogia,
Tallinn 1968.
- Metoodiline abimaterjal ajaloo õpetamisel V-XI klassile,
Tallinn 1974.
- Palamets, H. Ajalooliste mõistete kujundamisest 8-klas-
silises koolis. - "Nõukogude Kool", 1965,
nr. 2.
- Palamets, H. Ajalooliste mõistete kujundamise metoodi-
kast, Tartu 1966.
- Palamets, H. Ajaloo algkursuse õpetamise efektiivsusest. -
"Nõukogude Kool", 1971. nr. 11.
- Palamets, H. Eesti NSV ajaloo raudvarast. - "Nõukogude
Kool", 1968, nr. 11.
- Psühholoogia. Õpik pedagoogilistele instituutidele,
Tallinn 1968.
- Pärl, A. Mõisteõpetuse põhiküsimusi, Tartu 1966.

- Агибалова Е.В.
Донской Г.М. Методика преподавания истории средних веков, М., 1966.
- Воскерчбян С.И. Об использовании метода тестов при учёте успеваемости школьников, "Советская педагогика" 1963, № 10
- Гора П.В. Опыт изучения истории средних веков в VI классе, М., 1965.
- Добрынин Н.Ф. Возрастная психология, М., 1965.
- Перовский Е.М. Проверка знания учащихся в средней школе, М., 1960.
- Шардаков М.Н. Очерки психологии школьника, М., 1955.

S I S U K O R D

Sissejuhatus	3
I. Õpilaste teadmiste mõõtmisest	13
2I.VI klassi kontrolltööde analüüs	29
1. Õpilaste teadmised põhjustest, tagajärgedest, seostest	29
2. Õpilaste teadmised ajaloolistest mõistetest..	38
3. Daatumite ja ajalooliste isikute tundmisest..	44
III.VII klassi kontrolltööde analüüs	48
1. A variandi tööde analüüs	48
2. B variandi tööde analüüs	57
IV. Kontrolltööde võrdlev analüüs.....	64
Kokkuvõte	74
Resümees	76
Kasutatud kirjandus	79
Sisukord	8I